

Türk Hukukunda İnançlı İşlemler

Fiduciary Transactions in Turkish Law

Hayreddin Fırat MEHMETOĞLU*

ÖZ

İnançlı işlem, Türk hukukunda yasal bir düzenlemeye sahip olmamakla beraber uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir kurumdur. Bugün gerek doktrin gerekse yargı uygulaması inançlı işlemlerin köken olarak Roma hukukundaki “fiducia” kurumuna dayandığını ve geçerli hukuki işlemler olduğunu kabul etmektedir. Bu makalede, inançlı işlemlere ilişkin çeşitli sorunların doktrinindeki görüşler ve yargı uygulaması kapsamında detaylı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnançlı İşlem, İnanç Sözleşmesi, Teminat, Mülkiyet Devri, Lex Commisoria, Muvazaa.

ABSTRACT

Although fiduciary transaction does not have a legal regulation in Turkish law, it is an institution that is frequently encountered in practice. Today, both doctrine and judicial practice accept that fiduciary transactions are based on the “fiducia” institution in Roman law and are valid legal transactions. This article aims to examine in detail various problems related to fiduciary transactions in the context of the doctrine and judicial practice.

Keywords: Fiduciary Transaction, Fiduciary Contract, Guaranty, Transfer of Ownership, Lex Commisoria, Collusion.

* Avukat Arabulucu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümünde Doktora Öğrencisi, ORCID: 0000-0001-7359-3386.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: Hayreddin Fırat MEHMETOĞLU

E-posta/E-mail: firatmehmetoglu34@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 10.09.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 14.11.2023

GİRİŞ

Bugün pozitif hukuk düzenlemeleri bazı durumlarda kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Uygulamada bu ihtiyaçların karşılanması için çoğu kez inanca işlem adı verilen kuruma başvurulduğu görülmektedir. Özellikle alacaklıya daha iyi bir güvence oluşturmak için başvuru bu kurum bakımından hukukumuzda doğrudan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte doktrinde inanca işlemlerin, Türk Borçlar Kanunu (TBK) madde (m) 26 hükmünde düzenlenen sözleşme özgürlüğü çerçevesinde geçerli olarak yapılabileceği genel olarak kabul edilmektedir¹. Yine Yargıtay da inanca işlemin geçerliliğini kabul etmektedir².

I. TARİHSEL KÖKENİ (FIDUCIA)

İnanca işlemin temelleri Roma hukukundaki *fiducia* kurumuna dayanmakta olup bugün bu iki kavram birbirini karşılamaktadır³. *Fiducia*, Latince inanmak (güvenmek) anlamına gelen ve sözlük anlamıyla verilen sözü zorlama olmaksızın yerine getirmeyi ifade eden *fides* kelimesiyle aynı kökten gelmektedir⁴.

Fiducia kurumunun Roma hukukunun hangi döneminde ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte bu kuruma ilişkin ilk izlenimlere Milattan Önce (MÖ) 254 – 184 yılları arasında Plautus'un komedyalarında rastlanmış olup bu komedyalarda *fiducia* için bir dava veya yaptırım öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu kurum için bir dava veya yaptırım öngörülmemiş olan önceki dönemlerde de bu kurumun Roma örf ve adetlerinde bulunma ihtimalinin olduğu ifade edilmektedir⁵.

- 1 Ergun Özsunay, *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnanca Muameleler* (1. Baskı, Cezaevi Matbaası 1968) 80-81; Eraslan Özkaya, *İnanca İşlem ve Muvazaa Davaları* (7. Baskı, Seçkin 2017) 37-38; Elif Berktaş Yüksel, *Türk Hukukunda Saf İnanca İşlemler* (1. Baskı, Onikilevha 2022) 19; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (23. Baskı, Yetkin 2018) 383; Hüseyin Altaş ve Leyla Müjde Kurt, 'İnanca İşlemler' (2011) 2(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1, 1; Süleyman Yılmaz ve Hamdi Pınar, 'İnanca İşlemlerin Muvazaa İşlemlerle Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme' (2019) 68(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 959, 962; Saibe Oktay Özdemir, 'Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri' (1999) 19(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 657, 657; Şafak Parlak Börü, 'Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnanca İşlemler Devri' (2017) 29 (128) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 231, 232-233; Şirin Aydıncık, 'Bir İnanca İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temlik' (2006) 64(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 132, 135; Atiye Uygur, 'Teminat Amaçlı İnanca İşlemler' (2006) 10(1-2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 171, 172.
- 2 Yargıtay HGK (Hukuk Genel Kurulu), E (Esas) 2021/483 K (Karar) 2023/218, 15.03.2023 sayılı kararına göre: "...Bilindiği üzere Türk Hukukunda inanca işlemleri doğrudan düzenleyen bir kanun hükmü bulunmamaktadır. Ancak uygulama ve öğretide, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 26 ncı (mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 19.) maddesinde yer alan "sözleşme özgürlüğü" ilkesi kapsamında inanca sözleşmelerin düzenlenebileceği ve geçerliliği kabul edilmektedir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.
- 3 Özsunay (n 1) 9; Özkaya (n 1) 37; Berktaş Yüksel (n 1) 3; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 382; Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku* (5. Baskı, Yetkin 2020) 229-230; Yılmaz ve Pınar (n 1) 962; Erdal Özsunar, 'Roma Hukukunda Rehin Hakkı' (2005) 7(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 137, 139; Parlak Börü (n 1) 233; Aydıncık (n 1) 132 dñn 9; Uygur (n 1) 172; Melih Şeker, *Roma Hukuku'nda Fiducia (İnanca İşlem) ve Türk Hukuku Üzerindeki Etkisi* (1. Baskı, Onikilevha 2019) 1.
- 4 Berktaş Yüksel (n 1) 3; Özsunar (n 3) 140; Şeker (n 3) 5.
- 5 Şeker (n 3) 8 vd.

Roma hukukunda çok çeşitli alanlarda uygulama alanı bulunan *fiducia* kurumunun “*cum creditore*” ve “*cum amico*” olmak üzere iki türü bulunmaktadır⁶. *Cum creditore*, rehin sözleşmesinin tanınmadığı dönemlerde temelinde bir borç ilişkisi bulunan ve borcun ödenmesini teminat altına almak amacıyla bir malın mülkiyetinin alacaklıya devredilmesi olarak ortaya çıkmıştır⁷. *Cum creditore*, kökeni rehin sözleşmesinden çok daha eskiye dayanan ve rehin sözleşmesinin gelişmesini sağlayan bir kurumdur. Yine *lex commisoria* anlaşmalarının da ilk olarak *cum creditore* ile gündeme geldiği *cum creditore*'nin yerini yavaş yavaş rehin sözleşmelerine bırakmasıyla *lex commisoria* yasağının da hukuk dünyasında yerini bulmaya başladığı ifade edilmektedir⁸. *Cum amico* ise genellikle dostlar arasında yapılan ve ariyet, vedia ve vekâlet sözleşmelerinin tanınmadığı dönemlerde bir malın korunması, saklanması veya yönetilmesi için güvenilen bir kişiye bu malın mülkiyetinin devredilmesi olarak ortaya çıkmıştır⁹. *Cum creditore*'nin hukukumuzdaki karma (teminat amaçlı) inançlı işlemlere, *cum amico*'nun ise yine hukukumuzdaki saf (yönetim amaçlı) inançlı işlemlere karşılık geldiği kabul edilmektedir¹⁰.

Fudicia'nın her iki türünde de bir malın devredilmesi (*mancipatio*) ve inanç sözleşmesi (*pactum fiduciae*) olmak üzere iki unsur bulunmaktadır¹¹. İnanç konusu bir malın inanılana devredilmesiyle inanılan, bu mal üzerinde tam hak sahibi olur ve her türlü tasarrufta bulunabilir, dilerse bu malı üçüncü kişilere geçerli bir şekilde devredebilir. İnanç sözleşmesindeki şartların gerçekleşmesiyle inananın inanılana karşı sahip olduğu iadeyi talep etme hakkı sadece borçlar hukukundan doğan bir alacak hakkından ibaret olup inanç konusunun üçüncü kişilere devri halinde onlara karşı ileri sürebileceği herhangi bir hakkı bulunmamaktadır¹².

İnanç sözleşmesinden kaynaklanan iki tür davanın bulunduğu ifade edilmektedir. Bunlardan biri *actio fiduciae directa* olup inanan tarafından inanç sözleşmesine aykırı davranan inanılana karşı açılan ancak inanç konusu malın iadesini değil inananın dürüst bir insan gibi davranıp davranmadığının tespitini hüküm altına alan bir davadır¹³. Diğeri ise *actio fiduciae contraria* olup bu dava inanılanın inanç konusu malı elinde bulundurmasından kaynaklı zararlarını (inanç konusu kölenin inanılandan bir şey çalması, ona zarar vermesi, inanç konusu için zorunlu ve yararlı masraflar yapılması, vergi borçlarının ödenmesi gibi) inananın tazmin etmesini amaçlayan bir davadır¹⁴.

Roma hukukunda MÖ 3. veya 4. yüzyıllara gelindiğinde rehin sözleşmesinin ortaya çıkışıyla *cum creditore*'nin; ariyet, vedia ve vekâlet sözleşmelerinin ortaya çıkışıyla da *cum amico*'nun kullanımı hukuk hayatından yavaş yavaş çıkmaya başlamış olup Iustinianus döneminden sonra bu kuruma

6 Özsunay (n 1) 9; ibid 38.

7 Özsunay (n 1) 9-10; Berktaş Yüksel (n 1) 3-9; Şeker (n 3) 41 vd.

8 Şeker (n 3) 41 vd.

9 Özsunay (n 1) 10; Berktaş Yüksel (n 1) 3-9; ibid 46 vd.

10 Berktaş Yüksel (n 1) 7; Şeker (n 3) 90.

11 Özsunay (n 1) 9-10; Berktaş Yüksel (n 1) 3-4; Şeker (n 3) 49.

12 Özsunay (n 1) 11; Şeker (n 3) 66-67.

13 Özsunay (n 1) 12; Berktaş Yüksel (n 1) 7-8; Özsunay (n 3) 142; Buna karşılık doktrinadaki diğer bir görüşe göre bu dava inanılanın “şerefsizliğini” tespit etmek yanında inanç konusunun inananın iadesini de hüküm altına alır. Şeker (n 3) 82 vd.

14 Özsunay (n 1) 13; Berktaş Yüksel (n 1) 7-8; Özsunay (n 3) 142; Şeker (n 3) 84 vd.

rastlanmamıştır. Fiducia kurumu Alman hukukunda 19. yüzyılın ortalarına kadar bilinmeyen bir kurum olmuş ve rehin hükümlerinden kurtulmak için başvuru muvazaalı işlemler olarak kabul edilmiştir. Buna karşılık 19. yüzyılın ortalarından sonra Alman hukukunda muvazaa ile inanca işlem ayırımı yapılmaya başlanmış, sebepten soyut işlem kavramı inanca işlem kurumundaki gelişimleri hızlandırmış ve rehin konusu taşınırın alacaklıya tesliminin şart olması durumu da kişileri inanca işlemler yapmaya yöneltmiştir. Alman Yüksek Mahkemesi'nin bir kararında inananın iflası sonrasında, inananın inanca konusu malı iflas masasından çıkarma hakkını tanıması da inanca işlemlerin gelişimini hızlandırmış ve bu kurumun günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır¹⁵.

II. İNANÇLI İŞLEMİN TANIMI

Hukukumuzda inanca işleme ilişkin doğrudan yasal bir düzenleme bulunmadığı için bu kurumun sınırlarının belirlenmesi ve tanımının yapılması doktrin ve uygulamaya kalmıştır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu inanca işlemi “*bir kimsenin menfaatinin başkası tarafından korunması veya teminat sağlamak amacıyla ona bazı hakları ciddi olarak devrettiği, ancak hakları iktisap edenin bunlardan doğan bazı yetkileri hiç kullanmaması, bazılarını da ancak önceden hak ve halen menfaat sahibi olanın gösterdiği biçimde kullanmak zorunda olması hususunda tarafların anlaşığı işlem*” olarak tanımlamaktadır¹⁶. Yargıtay Daireleri ise inanca işlemi “*inananın teminat oluşturmak veya yönetilmek üzere mal varlığı kapsamındaki bir şey veya hakkını, inanılana devretmesi ve inananın da inanca anlaşmasındaki koşullara uygun olarak inanca konusu şeyi kullanmasını, amaç gerçekleştiğinde ise belirlenen şekilde inananı iade etmesini içeren işlem*” olarak tanımlamaktadır¹⁷.

Kanaatimizce inanca işlemi inananın inananın elde ettiği bir hakkı yine aralarında kararlaştırdıkları amaca uygun olarak kullanmayı ve gerektiğinde inananı veya üçüncü bir kişiye devretmeyi taahhüt etmesi ve inananın da bu taahhüde güvenerek hakkını inanılana devretmesi olarak tanımlamak mümkündür. Yine doktrinde inanca işleme ilişkin buna benzer çeşitli tanımlar yapılmaktadır¹⁸.

15 Özsunay (n 1) 13-26; Şeker (n 3) 8 vd.

16 Yargıtay HGK, E 2017/1829 K 2021/635, 27.05.2021 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

17 Yargıtay 7 HD (Hukuk Dairesi), E 2022/617 K 2023/1848, 30.03.2023 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023; Yargıtay 14 HD, E 2018/5401 K 2019/711, 24.10.2019 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023; Yargıtay 15 HD, E 2018/3698 K 2018/339, 25.09.2018 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023; Yargıtay 8. HD E 2016/13307 K 2018/1697, 06.02.2018 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

18 İnanca işleme ilişkin çeşitli tanımlar için bkz Necip Kocayusufoğlu, Hüseyin Hatemi, Rona Serozan ve Abdulkadir Arpacı, *Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme* (4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi 2017) 363; M Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, *Eşya Hukuku* (23. Baskı, Filiz Kitabevi 2021) N. 1447; M Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt-1* (18. Bası, Vedat Kitapçılık 2020) N. 423; Özsunay (n 1) 1; Özkaya (n 1) 37 dñn 1; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 382; Gökhan Antalya, *Marmara Hukuku Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1* (2. Baskı, Seçkin 2019) 361; Ahmet Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (23. Bası, Turhan Kitabevi 2019) 245; Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, Mimoza Yayınları 2015) 182-183; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 229; Lale Sirmen, *Eşya Hukuku* (8. Baskı, Yetkin 2020) 356; Ahu Ayanoğlu Morali, ‘Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnanca İşlemler’ (Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2006) 15-16; Altaş ve Kurt (n 1) 2; Yılmaz ve Pınar (n 1) 962; Haluk Nami Nomer, ‘Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar İle İnanca Sözleşmeleri ve Lex Commisoria Yasağı’ (2016) 22(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 2007,

III. İNANÇLI İŞLEMLERİN YAPILMA AMACI

Uygulamada inançlı işlemlere kişilerin yasal düzenlemelerle karşılanamayan bazı ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla başvurulduğu görülmektedir. İnançlı işlemlere başvurulmasındaki temel amaç genellikle teminat sağlamak, gizlenmek, yönetmek, alacaklılardan mal kaçırmak veya kanunun elverişsiz hükümlerini dolanmaktır¹⁹.

A. TEMİNAT SAĞLAMA AMACI

İnançlı işlemlere sıklıkla alacaklıya şahsi veya aynı teminatlardan daha güçlü bir teminat sağlamak için başvurulduğu görülmektedir. Bilindiği üzere borçlunun malvarlığı yanında şahsi veya aynı teminatlar da alacaklının alacağını güvence altına alma amacı taşır. Ancak bu teminatların varlığı dahi bazı durumlarda alacaklının alacağını tahsil edememe riskini bertaraf edemeyebilir. Özellikle şahsi teminatlar bakımından üçüncü kişinin malvarlığının değişkenliği, aynı teminatlar bakımından ise rehnin paraya çevrilmesi gibi süreçlerin uygulamada zorluk arz etmesi sebebiyle çoğu zaman alacaklılar, borçluları alacaklarını teminat altına almak için kendilerine inançlı işlem yoluyla mülkiyet devri yapmaya zorlar²⁰.

Uygulamada özellikle nakit para ihtiyacı bulunan ancak kredi kuruluşları tarafından kendisine çeşitli sebeplerle istenilen kredi sağlanmayan kişilerin “tefeci” olarak bilinen kişilerden borç para aldığı görülür. Tefeci olarak bilinen bu kişilerin ise sıklıkla borç verdikleri kişilerden inançlı işlem ile mülkiyet devraldığı ve bu şekilde alacaklarını teminat altına aldığı görülmektedir²¹.

İnançlı işlem ile kendisine mülkiyet devredilen alacaklı borcun vadesinde ödenmesi durumunda mülkiyeti devreden kişiye iade eder buna karşılık borcun vadesinde ödenmemesi durumunda ise

2009; Tufan Ögüz, ‘İnançlı Temlike Konu Taşınmazın İadesi Talebinin Dayandığı Hukuki Esasların Değerlendirilmesi’ (2005) 4(1-2) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119, 121; Parlak Börü (n 1) 232; Aydınçık (n 1) 131; Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, ‘Taşınmaz Mülkiyetinin İnançlı İşlemlerle Devri ve Buna İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi’ (2018) 17(1) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 87, 88-89; Uygur (n 1) 172-173.

19 Ayanoğlu Morali (n 18) 30; Yılmaz ve Pınar (n 1) 970; Aydınçık (n 1) 133. Yargıtay HGK, E 2013/376 K 2014/49, 29.01.2014 sayılı kararına göre “...İnançlı işlemler, kişinin kendisini gizlemek amacıyla, teminat amacıyla veya alacaklıdan mal kaçırmak amacıyla da yapılabilecek işlemlerdir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 1 HD, E 2010/1003 K 2010/2330, 03.03.2010 sayılı kararına göre de “...İnançlı sözleşmelerdeki amaç gizlenmek, teminat, alacaklıdan mal kaçırmak, kanunların elverişsiz hükümlerinden kaçınmak, bir alacağın tahsili, malın idaresi gibi nedenler olabilmektedir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

20 Özsunay (n 1) 34 vd; Özkaya (n 1) 38-39; Özgür Güvence, *Taşınmazların İnançlı İşlemlerle Devri* (1. Baskı, Yetkin 2014) 27; Ayanoğlu Morali (n 18) 33-36; Yılmaz ve Pınar (n 1) 970-971; Oktay Özdemir (n 1) 659-660; Parlak Börü (n 1) 237; Aydınçık (n 1) 134-135; Uygur (n 1) 177.

21 Yargıtay 1 HD, E 2010/1003 K 2010/2330, 03.03.2010 sayılı kararına göre “...Uygulamada kredi sağlayan kurum ve kuruluşların istenilen miktarda ve süratte kredi vermemesi ihtiyaç sahiplerini bu kurum ve kuruluşların dışında kredi teminine zorlamakta ve verilen krediyi teminat altına alacak kefalet, ipotek, rehin gibi şahsi ve aynı teminatlar kredi veren kişi veya kişilerce yeterli görülmediğinden bu tür özel kişilerden alınan borç karşılığında taşınmazların teminat maksadıyla devredilmesi yoluna başvurulmaktadır...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 1 HD, E 2016/17669 K 2021/1158, 03.03.2021 sayılı kararına göre “...davalı ... ’nün sanık olarak yargılandığı ceza dosyasında, davaya konu taşınmazın tefecilik suretiyle teminat olarak adı geçen davalının eşi olan davalı ... ’ye devredildiği hususu yapılan yargılama ... ile sabit olmuştur. Bu durumda davacı ile davalılardan ... arasında inançlı işlemin varlığı kesinleşmiştir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

şahsi veya aynı teminatlarda sıklıkla karşılaşılan alacağın tahsil edilememesi gibi risklere maruz kalmadan kendisine devredilen şeyi paraya çevirerek alacağını satış bedelinden tahsil edebilir²².

B. GİZLENME AMACI

İnançlı işlemlerin yapılmasındaki bir diğer amaç da kişilerin kendini gizleme isteğidir. Kişiler bazen hukuki ilişki içine girmek istedikleri kişilere veya üçüncü kişilere çeşitli sebeplerle (karşı tarafın işlem yapmaktan kaçınacağı veya işlem için daha yüksek bir bedel talep edeceği gibi düşüncelerle) kimliklerini ya da ekonomik durumlarını açıklamak istemez. Böyle bir durumda yapmak istedikleri hukuki işlemleri ise kukla şahıs olarak adlandırılan kişiler (inanılan) vasıtasıyla yapar²³.

Gizlenme amacıyla yapılan inanca işlemlerin iki farklı şekilde yapıldığı ifade edilebilir.

İlk şeklinde inanan, inanılan ile anlaşarak üçüncü kişilerle yapmak istediği hukuki işlemi ona yaptırır ve sonrasında belli şartların gerçekleşmesi halinde onun elde ettiği hakkın kendisine devredilmesini amaçlar²⁴.

İkinci şekilde ise inanan, önce bir hakkını inanılana devrederek üçüncü kişilerle yapmak istediği hukuki işlemi inanılana yaptırır daha sonra ise bu hakkın tekrar kendisine iade edilmesini amaçlar²⁵. İkinci şekilde yapılan gizlenme amacı taşıyan inanca işlemlerin diğer bir görünümü de yönetim amaçlı inanca işlemlerdir²⁶.

C. YÖNETME AMACI

Yukarıda da belirttiğimiz üzere gizlenme amacı taşıyan inanca işlemlerin bir kısmı inananın malvarlığına dâhil bir unsurun belli şartlar çerçevesinde inanılan tarafından yönetilmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu bakımdan inanan, önce bir hakkını inanılana devrederek üçüncü kişilerle yapmak

22 Oktay Özdemir (n 1) 681; Aydıncık (n 1) 136; Uygur (n 1) 177. Yargıtay 13 HD, E 2014/39590 K 2015/11888, 13.04.2015 sayılı kararına göre "...tarafklar arasında yapıldığı anlaşılan ve imzası davalı tarafça inkâr edilmeyen 2.2.2006 tarihli sözleşmenin inanca işlem niteliğinde olduğu ve sözleşmeye konu iki adet taşınmazın davacının borcuna karşılık teminat olarak devredildiği ... inanca işleme konu teminat amaçlı olarak davacı tarafından davalıya devredilen taşınmazların, borcun ödenmemesi üzerine davalı tarafından dava dışı üçüncü kişilere satış yoluyla devredildiği ... başka bir deyişle, davalı teminat için kendisine temlik edilen taşınmazları "ifa uğruna edim" olarak satışını gerçekleştirip, satış bedelinden alacağını karşıladığı dosya kapsamından sabittir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

23 Kocayusufoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 379; Özsunay (n 1) 27 vd; Özkaya (n 1) 38; Berktaş Yüksel (n 1) 65; Ayanoğlu Morali (n 18) 31; Güvenç (n 20) 30 vd; Yılmaz ve Pınar (n 1) 971; Parlak Börü (n 1) 234; Uygur (n 1) 175.

24 Özkaya (n 1) 38; Parlak Börü (n 1) 234; Yargıtay 14 HD, E 2016/10611 K 2017/320, 17.01.2017 sayılı kararındaki karşı oyda açıklandığı üzere "...Dava inanca sözleşmesinden kaynaklanan tapu iptal ve tescil istemine ilişkindir ... davacı ... bağımsız bölümü satın aldığı, satış bedelinin bir kısmını banka kredisi ile ödediğini, bankanın yeterli kredi açmaması nedeniyle kredinin işvereni olan davalı adına çekildiğini, bu nedenle taşınmazın tapusunun da davalı adına olduğunu, banka kredisi ödemelerinin kendisi tarafından yapıldığını, taşınmazda iyileştirmeler yaptığını, evde kendisinin oturduğunu, davacının tapuyu devirden kaçındığını, iptali ile adına tesciline karar verilmesini talep etmiştir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

25 Özsunay (n 1) 25; Özkaya (n 1) 38; Berktaş Yüksel (n 1) 65; Güvenç (n 20) 30 vd; Ayanoğlu Morali (n 18) 31; Parlak Börü (n 1) 234; Uygur (n 1) 175.

26 Güvenç (n 20) 30 vd; Uygur (n 1) 178.

istediği hukuki işlemi inanılana yaptırır daha sonra ise bu hakkın tekrar kendisine iade edilmesini amaçlar²⁷.

Bu duruma borçluyla muhatap olmak istemeyen kıymetli evrak alacaklısının alacağını tahsil etmesi için üçüncü kişiye tahsil cirosu yerine temlik cirosu yapması²⁸, adli yardımdan yararlanamayan alacaklının icra takibi veya dava için alınması gereken harç ve diğer giderlerden kurtulmak için alacağını adli yardım talebi kabul edilebilecek bir üçüncü kişiye devretmesi²⁹ veya kiracısını tahliye ettirmek isteyen kiraya verenin taşınmazını tahliye ettirebilmek için üçüncü kişiye devretmesi³⁰ örnek olarak verilebilir.

D. ALACAKLILARDAN MAL KAÇIRMA AMACI

Uygulamada aleyhinde icra takibi başlatılan veya başlatılma ihtimali bulunan borçlular çoğu zaman mal veya haklarının satışına engel olmak için bu mal veya haklarını bir üçüncü kişiye devreder ve daha sonra satılma tehlikesi ortadan kalktığında bunları devrettikleri üçüncü kişilerden geri alır. Borçlu ile üçüncü kişi arasında mal kaçırma amacıyla yapılan bu tür işlemlerin inançlı işlem mi yoksa muvazaalı işlem³¹ mi olduğu konusu doktrinde tartışmalıdır.

Doktrindeki bir görüşe göre alacaklıdan mal kaçırma amacıyla üçüncü kişilere yapılan devirler muvazaa değil inançlı işlem olarak kabul edilmelidir³². Yargıtay da vermiş olduğu çeşitli kararlarında

27 Özsunay (n 1) 25; Özkaya (n 1) 38; Berktaş Yüksel (n 1) 65; Güvenç (n 20) 30 vd; Ayanoğlu Moralı (n 18) 31; Parlak Börü (n 1) 234; Uygur (n 1) 175.

28 Yargıtay 19 HD, E 2013/7119 K 2013/10691, 10.06.2013 sayılı kararına göre "...Davacı dava konusu çekin davalıya temlik cirosu ile verildiğini ve bu nedenle çeke dayanarak kendi adına hak talep edemeyeceğini ileri sürerek menfi tespit davası açmıştır. Çekte tahsil cirosu ile verildiğine ilişkin bir kayıt bulunmadığına göre çekin temlik cirosu ile verildiğinin kabulü gerekir. Bu karinenin aksini davacı yazılı delil ile kanıtlamamıştır. İddianın ispatı için (yazılı) delil başlangıcı bulunması halinde tanık dinlenebilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

29 Özsunay (n 1) 28; Parlak Börü (n 1) 234.

30 Yargıtay 1 HD, E 2012/1755 K 2012/4135, 09.04.2012 sayılı kararına göre "...davacının kiracısının tahliyesini sağlayabilmek ve sonrasında iade edilmek üzere taşınmazını temlik ettiğini ileri sürdüğüne göre taraflar arasındaki çekişmenin inançlı işlemden kaynaklandığı..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

31 Tarafların yaptıkları bir sözleşmenin kendi aralarında hiçbir hüküm doğurmayıp sadece dışarıya karşı bir görünüş oluşturması konusunda anlaşmaları mutlak muvazaa olarak tanımlanmaktadır ve böyle bir anlaşma kesin hükümsüzlükle geçersizdir. Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altıp, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 1993) 407 ve 412; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 370; Safa Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (24. Bası, Beta Yayınları 2013) 105-106; Antalya (n 18) 348; Kılıçoğlu (n 18) 238; Ayan (n 18) 184-185.

32 Andreas von Tuhr, *Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C I-II, çev Cevat Edege* (Olgaç Matbaası 1983) 276; Cenk Akil, "Tasarrufun İptaline Konu Olabilecek İşlemlerin Hukuki Niteliği" (2014) 1(1) Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi 79, 95. Bu görüşün savunucusu von Tuhr'a göre alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan bu tür işlemlerin TBK m 27 hükmü kapsamında ahlaka aykırı olduğu da kabul edilemez. Zira alacaklılara zarar verilmesi kanunun ahlaka aykırı olarak kabul ettiği bir durum sayılmaz. Kaldı ki alacaklıdan mal kaçırma amacı taşıyan bu tür işlemler için tasarrufun iptali davası açma imkânı bulunmakta olup bu davalar ise temelinde geçerli olarak yapılmış olan işlemleri konu alan davalardır. Nitekim von Tuhr bu durumu eserinde aynen şu şekilde açıklamıştır: "Faydalandırıcı muameleyi yapan kimsenin hile kasdı ne kadar fazla ise bahis mevzuu şeyi de hakikaten devir ve ferağ etmeyi o nisbette istemiş olduğunu kabul etmek lazımdır, bu kimse gayeyi arzu etmiş ise vasıtayı da arzu etmiştir" von Tuhr (n 32) 276.

alacaklıdan mal kaçırma amacıyla yapılan işlemlerin muvazaalı değil inançlı işlem olduğunu kabul etmiştir³³.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre alacaklıdan mal kaçırma amacı taşıyan işlemlerin inançlı işlem değil muvazaalı olarak yapılan geçersiz işlemler olduğu kabul edilmelidir³⁴.

Doktrinde bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise alacaklıdan mal kaçırma amacıyla yapılan işlemleri bütünüyle inançlı işlem ya da muvazaalı işlem olarak nitelendirmek yerine her somut olayda tarafların devir konusundaki gerçek iradesini yorumlayarak bir değerlendirme yapmak daha uygun bir çözümdür. Bu bakımdan alacaklılardan mal kaçırma amacıyla bir hak veya mal devri durumunda bu devrin taraflar arasında hüküm doğurup doğurmadığı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Eğer taraflar alacaklılardan mal kaçırma amacıyla bir hakkın veya malın devrini gerçekleştirirken gerçek bir devrin sonuçlarının doğmasını istememiş ve devredilen hak veya mal üzerindeki hâkimiyeti devredilene bırakmayıp tasarruf ve idare yetkisini devredene bırakmışsa işlemin muvazaalı olduğunu kabul etmek gerekir. Buna karşılık taraflar her ne kadar alacaklılardan mal kaçırma amacı taşıyor olsalar da gerçek bir devrin sonuçlarının doğmasını istemiş ve devredilen hak veya mal üzerindeki hâkimiyeti devredene bırakıp ona tasarruf ve idare yetkisini de gerçekten tanımışsa işlemin inançlı işlem olduğunu kabul etmek gerekir³⁵.

E. KANUNUN ELVERİŞSİZ HÜKÜMLERİNİ DOLANMA AMACI

Uygulamada kanunun çeşitli hükümlerini dolanma amacıyla inançlı işleme başvurulduğu da sıkça görülmektedir. Kişiler kimi zaman amaçlarına ulaşmayı engelleyen kanun hükümlerinden kaçınmak

33 Yargıtay HGK, E 2013/224 K 2013/1478, 23.10.2013 sayılı kararına göre "...Öncelikle belirtilmelidir ki, kanun koyucu ilke olarak borçlunun alacaklısından mal kaçırmak amacı ile yaptığı işlemleri ne muvazaa nedeniyle; ne de mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu(BK)'nun 20. maddesi gereğince hükümsüz kabul etmemiştir. Zira kanun, mal kaçırmak suretiyle alacaklılara zarar verilmesini, ahlak ve adaba aykırı saymamış; sadece bu tip devirleri bazı özel hükümlere tabi kılmakla yetinmiştir ... Bu tür işlemlerin muvazaalı olarak değil, fakat inançlı olarak kabulü gerekir. Çünkü cebri icra tehlikesinden kurtulmak, ancak mülkiyetin devrini ciddi olarak istemekle kabildir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 1 HD, E 2011/12531 K 2011/12571, 08.12.2011 sayılı kararına göre "...Dava, tapu iptal ve tescil isteğine ilişkindir ... davada çekişmeli taşınmazdaki payın alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla dava dışı Z'e temlik edildiği, sonra cebri icra ve satışlara konu edildiği iddia edildiğine göre, ilk işlem itibarıyla olayda inançlı işlem hukuksal nedenine dayanıldığı açıktır ... inançlı işlemin varlığının kabul edilmesi halinde ... Esas sayılı ceza davasının inançlı işlemin varlığı yönünden delil oluşturabileceğinin gözetilmesi ve hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken..."_<www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

34 Bu görüşteki yazarlara göre alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla yapılan bu tür işlemlerde borçlu devrettiği hak veya mal üzerindeki tasarruf ve idare yetkisini gerçekte devretmemekte bu yetkileri kendi üzerinde bırakarak sadece üçüncü kişilere göstermelik bir devir durumu oluşturmaktadır. Bu durum ise muvazaalı işlemlerin en belirgin özelliği olup alacaklıdan mal kaçırma amacı taşıyan bu tür işlemleri inançlı işlem olarak kabul etmek mümkün değildir. Özsunay (n 1) 29 dpn 14; Özkaya (n 1) 40; İlhan Postacıoğlu, 'Namı Müstear Meselesi: Vekâlet ve İtimat Mukaveleleri ile Muvazaanın Karşılıklı Münasebetleri' (1947) 13 (3) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 1011, 1028-1030.

35 Parlak Börü (n 1) 235; Uygur (n 1) 175-176. Nitekim Yargıtay HGK, E 2017/2249 K 2021/146, 23.02.2021 sayılı kararına verilen karşı oyda yapılan şu tespit de oldukça önemlidir: "...ortada bir inanç anlaşması var ise anlaşma gereğince mülkiyet geçerli şekilde karşı tarafa geçeceği için tasarrufun iptali davası açılır. Bu olayda alacaklıya zarar verme kastı vardır. Bu anlamda alacaklı borçlunun iradesini göz önüne alır. Aslında malı borçlu devretmek istemiyor mu, yoksa alacağın tahsilini önlemek için mi devretti? Alacaklının bu soruya vereceği cevaba göre ya BK 19. maddesine dayalı dava ya da İİK 277 ve devamı maddelerine dayalı dava açar. Muvazaa olmadan da salt alacaklıları zarara uğratmak için devir yapılabilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

için kimi zaman ise başka kişilere çeşitli avantajlar sağlayan kanun hükümlerinden yararlanmak için inançlı işlemlere başvurabilir³⁶.

Özellikle yabancılık unsuru sebebiyle Türkiye’de mal edinemeyen kişilerin³⁷, emeklilikleri sebebiyle kendi adlarına ticari plaka satın alamayan kişilerin³⁸ veya başkaları lehine getirilen çeşitli vergi indirimlerinden veya muafiyetlerden yararlanmak isteyen kişilerin³⁹ üçüncü kişiler vasıtasıyla mal edinip daha sonra şartların değişmesi halinde bu malları kendilerine devrettirmeyi amaçladığı görülmektedir.

Bu noktada emredici bir kanun hükmünü dolanma amacıyla bir hakkın veya malın devredilmesi işleminin kanuna karşı hile⁴⁰ mi yoksa inançlı işlem mi olduğunun tespiti büyük önem taşır.

Kanaatimizce emredici bir kanun hükmünü dolanma amacıyla yapılan bir hak veya mal devri işleminin inançlı işlem mi yoksa kanuna karşı hile mi olduğunun tespitinde esas alınması gereken ölçüt kanunun lafzına uygun olarak yapılan işlemin elde edilmek istenen yasak amacı gerçekleştirilmeye elverişli olup olmadığıdır. Bu bakımdan yabancılık unsuru sebebiyle üçüncü bir kişiye mal indirilip şartlar değiştiği zaman malın esas kişiye devredilmesinin amaçlandığı işlemlerde yasak mevcut olduğu sürece yabancı kişinin yasağı ihlal ederek mal edinebilmesi mümkün olmadığından bu işlemin kanuna karşı hile değil inançlı işlem olduğu ifade edilebilir. Buna karşılık avukatlık sıfatı bulunmayan kişiye adli işlemleri yürütmesi amacıyla bir alacak devri yapılması ya da lex commissoria yasağını aşmak için rehin sözleşmesi yerine alacaklıya mülkiyet devri yapılması kanuna karşı hile teşkil eder ve geçersizdir.

36 Özsunay (n 1) 30; Özkaya (n 1) 40; Parlak Börü (n 1) 236; Uygur (n 1) 176.

37 Parlak Börü (n 1) 236; Uygur (n 1) 176; Yargıtay HGK, E 2013/671 K 2014/441, 02.04.2014 sayılı kararına göre “... Davacı, yabancı uyruklu olmasından dolayı satın aldığı aracı davalı adına tescil edildiğini ve bu hususta taraflar arasında sözleşme akdedildiğini, istemine rağmen araç devrinde yapılmadığını belirterek eldeki davayı açmıştır ... tarafların gerçek iradelerinin davaya konu aracın davacıya ait olduğunu gösteren inançlı işlem sözleşmesi yapmak olduğu açıkça anlaşılmaktadır...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

38 Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre “...Davacı, otobüs satın aldığını, ancak emekli olması nedeniyle ticari plaka satın alamayacağından aracın oğlu olan davalı adına tescil edildiğini, ileride bu engel ortadan kalktığına, aracın kendi üzerine devredileceği konusunda anlaştıklarını, ancak engel ortadan kalktığı halde davalının otobüsü kendisine devretmediğini ileri sürerek, otobüse ödediği bedel(in) tahsiline karar verilmesini istemiştir ... Hukuk Genel Kurulu’nda yapılan görüşmeler sırasında ... uyuşmazlığın inançlı sözleşme hukuksal nedenine dayandığı oyçokluğu ile kabul edilmiştir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

39 Yargıtay 13 HD, E 2013/27666 K 2014/28787, 25.09.2014 sayılı kararına göre “...Davacı, davalının oğlu olduğunu ... taksit plakası satın aldığını, o dönem kendisi adına başka bir plaka bulunduğundan fazla vergi ödememek için davalı adına tescilinin yapıldığını ... senetlerini kendisinin ödediğini ancak ... oğlunun plakaya ilişkin hakkını geri vermediğini bildirerek plakanın adına tescilini istemiştir... Mahkemece, davanın dayanağı inançlı işlem olarak değerlendirilmiştir... inançlı işleme dayalı bir dava, ancak yazılı delille kanıtlanabilir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

40 Kanuna karşı hile, emredici bir hukuk kuralıyla yasaklanan bir amacın kanunun lafzına uygun hareket etmek suretiyle başka yollardan elde edilmeye çalışılmasıdır. Kanuna karşı hilenin; “yapılmak istenen bir işlemin emredici hukuk kurallarıyla yasaklanmış olması”, “aynı amaca ulaşmak için kanunun lafzına uygun başka bir işlemin yapılması” ve “yapılan işlemin elde edilmek istenen amacı gerçekleştirilmeye elverişli olması” olmak üzere üç unsuru bulunmaktadır. Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 420-422; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 389-391; Antalya (n 18) 370 vd; Ayan (n 18) 183.

Doktrinde kabul edildiği üzere kanunun çeşitli hükümlerini dolanma amacı taşıyan inancılı işlemler de geçerli hukuki işlemler olup kanuna karşı hile sayılmaz. Nitekim kanuna karşı hilede emredici bir kanun hükmü ihlal edilmekteyken inancılı işlemde kanunun çeşitli hükümlerinden kaçınmak için yapılan geçerli bir hukuki işlem söz konusudur⁴¹.

IV. KONUSU

İnancılı işlemin temelinde bir hak devri söz konusu olduğu için kural olarak devredilmesi mümkün bütün haklar inancılı işlemin konusu olabilir⁴². Buna karşılık devri mümkün olmayan ve kişiye sıkı sıkıya bağlı olan kişilik hakları ile aile hukukundan ve miras hukukundan doğan hakların inancılı işleme konu olması mümkün değildir⁴³.

Taşınır ve taşınmaz eşya üzerindeki mülkiyet hakkı uygulamada inancılı işlemin temel konusunu teşkil eder. Bu bakımdan inancılı işlemlerin daha çok bir taşınır veya taşınmaz eşya üzerindeki mülkiyet hakkının üçüncü kişilere devredilmesi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir⁴⁴.

Taşınır veya taşınmaz eşya üzerindeki sınırlı aynı haklar da inancılı işlemin konusunu teşkil edebilir. Üst hakkı, geçit hakkı, kaynak hakkı, mecra hakkı gibi devredilmesi mümkün olan irtifak haklarının üçüncü kişilere devredilmek suretiyle inancılı işlemlere konu olması mümkünken intifa hakkı ve oturma hakkı gibi devredilmesi mümkün olmayan irtifak hakları inancılı işlemlere konu olması bunların ancak üçüncü kişilere tesisen kazandırılması suretiyle mümkün olabilir⁴⁵. Bununla birlikte sınırlı aynı hakların inancılı işlemlere konu olmasına uygulamada sık rastlanılmadığı, özellikle intifa hakkı tesisi işleminin inancılı işlemde ziyade muvazaalı işlem olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁴⁶. Yine doktrinde ve uygulamada kabul edildiği üzere alacak hakkı, ortaklık hakkı, eser bakımından telif, yayım, çoğaltma veya tercüme etme gibi haklar da inancılı işleme konu olabilir⁴⁷.

V. TÜRLERİ

Doktrinde inancılı işlemin türlerine ilişkin farklı ayrımlar yapılmakla beraber bunlardan en yaygın olanı tarafların yararlanma durumuna ve amacına göre yapılandırılır. Bu ayrıma göre inancılı işlemler saf (yönetim amaçlı) inancılı işlemler ve karma (teminat amaçlı) inancılı işlemler olarak ikiye ayrılır⁴⁸.

41 Özkaya (n 1) 40; Güvenç (n 20) 32; Ayanoğlu Moralı (n 18) 32-33; Uygur (n 1) 176-177.

42 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1448; Özsunay (n 1) 102; Özkaya (n 1) 47; Berktaş Yüksel (n 1) 95; Ayanoğlu Moralı (n 18) 36; Altaş ve Kurt (n 1) 4; Yılmaz ve Pınar (n 1) 968; Aydınçık (n 1) 155.

43 Özsunay (n 1) 102; Özkaya (n 1) 47; Yılmaz ve Pınar (n 1) 968; Aydınçık (n 1) 156 dph 133.

44 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1448-1449; Özsunay (n 1) 102-103; Özkaya (n 1) 47; Berktaş Yüksel (n 1) 95; Ayanoğlu Moralı (n 18) 37; Altaş ve Kurt (n 1) 4; Yılmaz ve Pınar (n 1) 968; Oktay Özdemir (n 1) 663-664; Parlak Börü (n 1) 257.

45 Özsunay (n 1) 104; Özkaya (n 1) 48; Berktaş Yüksel (n 1) 95-96; Güvenç (n 20) 34 vd; Oktay Özdemir (n 1) 669; Parlak Börü (n 1) 260.

46 Özkaya (n 1) 48.

47 Özsunay (n 1) 105-107; ibid 48; Berktaş Yüksel (n 1) 97-101; Ayanoğlu Moralı (n 18) 37; Altaş ve Kurt (n 1) 4; Alacak hakkının teminat amacıyla inancılı işlemlere konu olması bakımından detaylı bir inceleme için bkz Aydınçık (n 1).

48 Özkaya (n 1) 49; Berktaş Yüksel (n 1) 26; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 383; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3)

A. SAF (YÖNETİM AMAÇLI) İNANÇLI İŞLEMLER

İnanan ya da onun belirlediği üçüncü kişinin menfaatinin ön planda olduğu ve yönetim amacı taşıyan inançlı işlemler saf inançlı işlem olarak adlandırılır. Bu tür inançlı işlemlerde inanılan, inanç konusu hakkı veya şeyi inanan ya da onun belirlediği üçüncü kişinin menfaatine ve talimatlarına uygun olarak elinde bulundurur. Bir alacağın tahsil amacıyla üçüncü kişilere devredilmesi, yine bir kambiyo senedinin tahsil amacıyla inançlı olarak üçüncü kişilere ciro edilmesi veya çeşitli sebeplerle bizzat idare edilemeyen bir taşınmazın yönetim amacıyla üçüncü kişilere devredilmesi uygulamada sıkça karşılaşılan saf inançlı işlemlere örnek olarak gösterilebilir⁴⁹.

B. KARMA (TEMİNAT AMAÇLI) İNANÇLI İŞLEMLER

İnanılanın menfaatinin ön planda olduğu inançlı işlemler ise karma inançlı işlem olarak adlandırılır. Bu tür inançlı işlemlerde inanılan, bir alacağını teminat altına almak için inanç konusu hak veya şey üzerinde rehin hakkı kurmak yerine daha güçlü bir teminat sağlamak üzere hak veya şeyin kendisine devrini sağlar. Borç vadesi geldiğinde ifa edilirse inanılan, hak veya şeyi inananı iade eder. Buna karşılık borç vadesi geldiği halde ifa edilmezse inanılan, hak veya şeyi paraya çevirerek alacağını tahsil eder ve paradan fazla bir miktar kaldıysa bunu inananı iade eder⁵⁰.

VI. UNSURLARI

İnançlı işlemle bir hak veya şey kazanılmasında iki temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki borçlandırıcı işlem olarak inanç sözleşmesi diğeri ise tasarruf işlemi olarak hak veya şeyin devredilmesidir⁵¹.

A. BORÇLANDIRICI İŞLEM (İNANÇ SÖZLEŞMESİ)

İnançlı işlemin borçlandırıcı işlem unsurunu oluşturan inanç sözleşmesinin üç fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan ilki bir hak veya şeyin inançlı işlemle kazanılması bakımından bir hukuki

230; Sirmen (n 18) 356; Altaş ve Kurt (n 1) 7; Yılmaz ve Pınar (n 1) 968; Parlak Börü (n 1) 240; Aydınçık (n 1) 133; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 89; Uygur (n 1) 178.

49 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 417; Özsunay (n 1) 45 vd; Özkaya (n 1) 50; Berktaş Yüksel (n 1) 26-27; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 383; Antalya (n 18) 363; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 230; Sirmen (n 18) 356; Altaş ve Kurt (n 1) 7; Yılmaz ve Pınar (n 1) 968-969; Parlak Börü (n 1) 241; Aydınçık (n 1) 133; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 89; Uygur (n 1) 178-179.

50 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 417; Özsunay (n 1) 56 vd; Özkaya (n 1) 51-53; Ayanoğlu Moralı (n 18) 66 vd; Berktaş Yüksel (n 1) 27-28; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 383; Antalya (n 18) 364; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 230; Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 368; Oktay Özdemir (n 1) 658-659; Altaş ve Kurt (n 1) 8-9; Yılmaz ve Pınar (n 1) 969-970; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 90-91; Uygur (n 1) 179-180.

51 Özsunay (n 1) 85; Özkaya (n 1) 41; Güvenç (n 20) 75; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 383; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 231; Sirmen (n 18) 357; Altaş ve Kurt (n 1) 4; Yılmaz ve Pınar (n 1) 964; Oktay Özdemir (n 1) 674; Parlak Börü (n 1) 254; Aydınçık (n 1) 160; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 92; Uygur (n 1) 173.

sebepe teşkil etmesi, ikincisi inanan ve inanılan arasındaki hak ve borçları düzenlemesi ve üçüncüsü ise inanç sözleşmesinin sona erme ve inanç konusunun iadesine ilişkin durumları belirlemesidir⁵².

1. Tanımı

Doktrinde yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda inanç sözleşmesi; inananın inanılana bir hakkını veya şeyini aralarında anlaştıkları amaçla devretmeyi ve inanılanın da bu hak veya şeyi yine bu amaca uygun şekilde kullanıp şartları gerçekleştiğinde inananı iade etmeyi taahhüt ettiği sözleşme olarak tanımlanabilir⁵³. Yine Yargıtay da inanç sözleşmesine ilişkin benzer bir tanım yapmaktadır⁵⁴.

2. Tarafları

İnanç sözleşmesinin tarafları genel olarak kullanılan ifadeyle inanan ve inanılındır. İnanan, sahip olduğu hak veya şeyi yönetmesi ya da teminat sağlaması amacıyla inanılana devretmeyi taahhüt eden kişidir. Buna karşılık inanılan, kendisine hak veya şeyin devredilmesi taahhüt edilen kişi olup karma (teminat amaçlı) inançlı işlemlerde temel borç ilişkisindeki alacaklı sıfatına da sahiptir⁵⁵.

3. Hukuki Niteliği

İnançlı işlem hukukumuzda yasal bir düzenlemeye kavuşturulmadığı için inanç sözleşmesinin hukuki niteliğinin belirlenmesi de yine doktrin ve uygulamaya kalmıştır.

Doktrindeki bir görüşe göre inanç sözleşmesi hukuki niteliği gereği vekâlet sözleşmesi veya vekâlet benzeri nitelikte bir ilişkidir⁵⁶. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre ise inanç sözleşmesi kendine özgü

52 Özsunay (n 1) 121; Özkaya (n 1) 41-42; Berktaş Yüksel (n 1) 67-68; Yılmaz ve Pınar (n 1) 965; Aydınçık (n 1) 163; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 93; Uygur (n 1) 173. Buna karşılık tasarruf işleminin hukuki sebebinin teşkil etmesi ve tarafların hak ve borçlarını düzenlemesi yönüyle iki temel fonksiyonu bulunduğu görüşü için bkz Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükmümler* (n 1) 384; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 231; Oktay Özdemir (n 1) 674; Parlak Börü (n 1) 255.

53 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 416-417; Özkaya (n 1) 41; Berktaş Yüksel (n 1) 67; Güvenç (n 20) 75; Ayanoğlu Morali (n 18) 99; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükmümler* (n 1) 383; Antalya (n 18) 361; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 230; Sirmen (n 18) 357; Oktay Özdemir (n 1) 662; Altaş ve Kurt (n 1) 4; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 93.

54 Yargıtay HGK, E 2017/1254 K 2019/1197, 14.11.2019 sayılı kararına göre: "...inanç sözleşmesi, inananla inanılan arasında yapılan, onların hak ve borçlarını belirleyen, inançlı muamelelerin sona erme sebeplerini ve devredilen hakkın, inanılan taraftan inananı geri verme (iade) şartlarını içeren borçlandırıcı bir muameledir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine aynı tanımın yapıldığı başka bir karar için bkz Yargıtay 1 HD, E 2016/16778 K 2020/409, 23.01.2020 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

55 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 416; Berktaş Yüksel (n 1) 68; Güvenç (n 20) 76; Oktay Özdemir (n 1) 679 ve 682; Parlak Börü (n 1) 260-261; Aydınçık (n 1) 131-132; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 91. İnanan için "güvenen", inanılan içinse "güvenilen" deyiminin kavramları daha iyi ifade ettiği görüşünde Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 366; Antalya (n 18) 361. Yargıtay 7 HD, E 2022/1262 K 2023/2183, 13.04.2023 sayılı kararına göre "...İnançlı işlemin taraflarını, inanan ve inanılan oluşturur. Bir hakkı ya da nesneyi, güvendiği bir kişiye inançlı olarak devreden kimseye "inanan" adı verilir. Devredilen hak veya nesneyi, kendisine ait bir hak olarak kendi yararına, doğrudan doğruya ve dolaylı olarak kullanan kişiye de "inanılan" denir ... İnançlı bir işlemde, kazandırıcı işlemin tarafları ile borç doğuran anlaşmanın tarafları aynıdır..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

56 Haluk Tandoğan, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt: II* (5. Tıpkı Basım, Vedat 2010) 358.

(sui generis) nitelikte sözleşmeler⁵⁷ olup bunlara bünyesine uygun ölçüde vekâlet veya rehin sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması gerekir⁵⁸. Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar da bu yöndedir⁵⁹.

Kanaatimizce de gerek saf inanç sözleşmeleri gerekse karma inanç sözleşmeleri kanunda düzenlenmiş belirli tipteki sözleşmelerden herhangi birinin unsurlarından tamamını ya da bir kısmını bünyesinde barındıran bir sözleşme değildir. İnançlı sözleşmelerde inanana bir hakkın veya malın inanılana devredilmesi yükümlülüğü getirilmesi yine saf inançlı sözleşmelerde inanılana inananın bir işini görme yükümlülüğü getirilmesi bu sözleşmelerin satış sözleşmesi ve vekâlet sözleşmesinin unsurlarını içeriyor olduğunu düşündürebilir. Buna karşılık inanç sözleşmesiyle inanılanına getirilen inanç konusunu idare edip şartlar gerçekleşince inanana iade etme yükümlülüğü (saf inançlı işlemlerde) ve bir alacağı teminat altına almak için kendisine devredilen inanç konusunu borç ödenince inanana iade etme yükümlülüğü (karma inançlı işlemlerde) satış sözleşmesine de vekâlet sözleşmesine de yabancılaşma teşkil eden unsurlar olup bu unsurlar kanunda düzenlenmiş herhangi bir sözleşme tipinin unsuru da değildir. Bu bakımdan inançlı sözleşmeler kanaatimizce de, kanunda düzenlenmiş sözleşmelerden herhangi birinin unsurlarından tamamını ya da bir kısmını bünyesinde bulundurmayıp kendine özgü unsurları bulunan sui generis (kendine özgü) nitelikte bir sözleşmedir.

4. Geçerliliğe İlişkin Sorunlar

a. Hukuki Sebep Sayılıp Sayılmayacağı Bakımından

Bir kazandırıcı işlemde kazandırmada bulunan, karşı taraftan ya alacak elde etmek ya teminat sağlamak ya ona bağışlamada bulunmak ya da borcunu ifa etmek gibi birtakım amaçlarla hareket eder ve tarafların üzerinde anlaştıkları bu amaç kazandırmanın hukuki sebebinin teşkil eder⁶⁰.

57 Kendine özgü (sui generis) nitelikte sözleşmeler bünyesinde kanunda düzenlenmiş sözleşmelerin unsurlarından tamamını veya bir kısmını bulundurmayıp kendine özgü unsurları bulunan sözleşmelerdir. Bu sözleşmelere kanunda düzenlenen ve en çok benzerlik gösteren sözleşme tipine ilişkin hükümler kıyasen uygulanır. Eğer kanunda kıyasen uygulanabilecek bir sözleşme tipi yoksa hâkim bu sözleşmelere uygulanacak hükümler bakımından TMK m 1 uyarınca hukuk yaratır. Cevdet Yavuz, Faruk Acar ve Burak Özen, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler* (13. Baskı, Beta Yayınları 2014) 15-16; Aydın Zevkililer ve Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (18. Bası, Turhan Kitabevi 2018) 12; Mustafa Alper Gümüş, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt-I* (3. Bası, Vedat Kitapçılık 2013) 8-9 ve 11-12.

58 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 417; Özsunay (n 1) 122 ve 135-143; Özkaya (n 1) 41-43; Berktaş Yüksel (n 1) 75; Ayanoğlu Moralı (n 18) 115; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384; Antalya (n 18) 365; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 7-9; Yılmaz ve Pınar (n 1) 966; Oktay Özdemir (n 1) 671; Parlak Börü (n 1) 256; Aydıncık (n 1) 170-171; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 90-91; Uygur (n 1) 173-174.

59 Yargıtay 1 HD, E 2016/7179 K 2019/5173, 10.10.2019 sayılı kararına göre "...Meri hukuk sistemimizde her hangi bir düzenleme olmamasına karşın, inanç sözleşmelerinin yukarıda değinilen ilkeler çerçevesinde uygulama yeri bulan kendine özgü bir müessese olduğu, öğretisi ve uygulamada kabul edilegelen bir olgudur..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 14 HD, E 2021/1296 K 2021/3089, 27.04.2021 sayılı kararına göre "...sözleşmelere ilişkin zaman aşımı hükümlerinin inançlı işlemlere de uygulanacağı, bu sürenin inançlı işlemin türüne göre kıyasen tatbik edilecek vekalet ve rehin hükümlerine göre belirleneceği gerek uygulamada gerekse doktrinde baskın görüş olarak benimsenmektedir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

60 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 50; Oğuzman ve Öz (n 18) N. 647; von Tuhr (n 32) 195 vd; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 184-185; Ayanoğlu Moralı (n 18) 147; Aydıncık (n 1) 161; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 93 dnp 15. Hukuki sebep kavramına ilişkin kapsamlı bir çalışma için bkz Ege Türel Eren, 'Kazandırmanın Hukuki Sebebi' (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2019).

İnanç sözleşmesi doktrinde tüm hukuki işlemlerin tabi olduğu sınırlamalara tabi olmak şartıyla geçerli bir hukuki işlem ve alacağın ya da taşınır veya taşınmaz mülkiyetinin devrini sağlayan başlı başına bir hukuki sebep olarak kabul edilmektedir⁶¹. Yine Yargıtay da inanç sözleşmelerini hem geçerli bir hukuki işlem olarak⁶² hem de alacağın ya da mülkiyetin devrini sağlayan bir hukuki sebep olarak⁶³ kabul etmektedir.

Bununla birlikte tapu uygulamasında 3907 sayılı Tapu Sicil Tüzüğü m. 16, fıkra (f) 2'deki “*İstem, tescili bozucu veya hükümsüz kılıcı kayıt ve şarta bağlanamaz*” hükmü gerekçe gösterilerek taşınmaz mülkiyetinin devrini konu alan inanç sözleşmeleri tescili şarta bağladığı gerekçesiyle düzenlenmemektedir. Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere ilgili hüküm inanç sözleşmelerinin tapuda resmi olarak düzenlenmesine hukuki bir engel teşkil etmez. Nitekim inanç sözleşmesinde taşınmazın iadesine ilişkin şartın gerçekleşmesi tescili kendiliğinden bozup taşınmazı inanana döndürmez sadece inanılana taşınmazın devrini sağlamaya yönelik bir borç doğurur⁶⁴. Yargıtay da inançlı işlemde kaynaklanan taşınmaz mülkiyetinin iadesine ilişkin davaların yolsuz tescile değil inanç sözleşmesinden doğan kişisel hakka dayalı olduğunu kabul etmekte olup⁶⁵ kanaatimizce Tapu Sicil Tüzüğü m. 16, f. 2 hükmünün inançlı sözleşmelerin tapuda düzenlenmesi bakımından hukuki bir engel oluşturmadığı görüşündedir.

- 61 Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 375; Özsunay (n 1) 98-99; Özkaya (n 1) 47; Ayanoğlu Morali (n 18) 148-149; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 231; Altaş ve Kurt (n 1) 12; Yılmaz ve Pınar (n 1) 973; Oktay Özdemir (n 1) 666; Ögüz (n 18) 126-127; Parlak Börü (n 1) 255; Aydıncık (n 1) 162; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 93.
- 62 Yargıtay 1 HD, E 2016/7179 K 2019/5173, 10.10.2019 sayılı kararına göre “...*İnanç sözleşmeleri, tarafların karşılıklı iradelerine uygun bulunduğu için onlara karşılıklı borç yükleyen ve alacak hakkı veren geçerli sözleşmelerdir... Buna dair akit hükümleri de TBK'nin 26 ve 27. maddelerine aykırılık teşkil etmediği sürece geçerli sayılır...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine aynı yönde Yargıtay HGK, E 2017/1254 K 2019/1197, 14.11.2019 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.
- 63 Yargıtay 1 HD, E 2016/16778 K 2020/409, 23.01.2020 sayılı kararına göre “...*İnanç sözleşmesi, inanana inanılan arasında yapılan, onların hak ve borçlarını belirleyen, inançlı muamelelerin sona erme sebeplerini ve devredilen hakkın, inanılan tarafından inanana geri verme (iade) şartlarını içeren borçlandırıcı bir muameledir. Bu sözleşme, tarafların hak ve borçlarını kapsayan bağımsız bir akit olup, alacak ve mülkiyetin naklinin hukuki sebebinin teşkil eder...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine aynı yönde Yargıtay HGK, E 2017/1254 K 2019/1197, 14.11.2019 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.
- 64 İlgili hüküm tapudaki tescillerin sicil dışında kendiliğinden bozulmasını engellemeyi amaçlamakta olup inançlı işlem bakımından sözleşmedeki şartın gerçekleşmesi üzerine taşınmazı iade borcunun doğması tescili şarta bağlayan veya sicil dışında kendiliğinden bozan bir durum değildir. Nitekim bir satış sözleşmesinde tanınan geri alım hakkı nasıl tapudaki tescili sicil dışında kendiliğinden bozmayıp sadece taşınmaz mülkiyetinin devri bakımından bir borç doğurmaktaysa; inanç sözleşmesi bakımından da taşınmazın iadesi şartının gerçekleşmesi tescili şarta bağlamayıp sicil dışında kendiliğinden bozmamakta sadece taşınmaz mülkiyetinin devri bakımından bir borç doğurmaktadır. Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 375; Oğuzman, Selici ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1452-1454; Ayanoğlu Morali (n 18) 202 vd; Sirmen (n 18) 357-358; Altaş ve Kurt (n 1) 12-13; Oktay Özdemir (n 1) 664-667; Ögüz (n 18) 124-125; Parlak Börü (n 1) 258; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 94.
- 65 Yargıtay HGK, E 2016/16778 K 2020/409, 23.01.2020 sayılı kararına göre “...*İnançlı işlemler ile yapılan temlikler geçerli olup mülkiyet hakkı karşı tarafa geçmektedir. Bu itibarla inançlı işlem nedeniyle açılan davalarda davacı yolsuz tescile, başka bir anlatımla aynı hakka değil inanç sözleşmesinden kaynaklanan kişisel hakka dayanmaktadır. O halde davanın konusu taşınmaz olsa dahi bu dava aynı hakkı koruyan bir dava sayılmaz...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

b. Geçerlilik Şekli Bakımından

Alacağın devri borcu doğuran sözleşmeler TBK m. 184, f. 2 uyarınca herhangi bir şekle tabi değildir. Bu bakımdan bir alacağı devir borcu içeren inanç sözleşmeleri de kural olarak herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir⁶⁶.

Taşınır mülkiyetini devir borcu doğuran sözleşmeler kural olarak herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir⁶⁷. Bu bakımdan bir taşınır mülkiyetini devir borcu içeren inanç sözleşmeleri de kural olarak herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir⁶⁸.

Taşınmaz mülkiyetini devir borcu doğuran sözleşmelerin geçerliliği kural olarak Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 706, f. 1 uyarınca resmi şekilde düzenlenmesine bağlı olmakla birlikte taşınmaz mülkiyetinin devrini konu alan bir inanç sözleşmesinin resmi şekle tabi olup olmayacağı kanaatimizce taşınmazın inanandan ya da üçüncü kişiden kazanılmasına göre değişiklik gösterir. Taşınmazın inanılan tarafından doğrudan inanandan kazanılması durumunda taşınmaz mülkiyetini devir borcu içeren inanç sözleşmesi tapu sicil görevlileri⁶⁹ tarafından resmi şekilde düzenlenmelidir⁷⁰. Bununla birlikte taşınmaz mülkiyetinin üçüncü kişiden kazanılması durumunda inanan ile inanılan arasında taşınmazın inanan devrini amaçlayan inanç sözleşmesi dolaylı temsil yoluyla gerçekleşen bir vekâlet sözleşmesi niteliğinde olacağından ve inanılanın inanç konusu taşınmazı inanan devretme borcu TBK m. 508, f. 1 uyarınca dolaylı temsilci veya vekilin kanundan doğan bir borcu olduğundan herhangi bir şekle tabi değildir⁷¹.

66 Berktaş Yüksel (n 1) 83; Altaş ve Kurt (n 1) 16; Aydıncık (n 1) 162. Buna karşılık alacak devir borcu içeren inanç sözleşmelerinin şekle tabi tutulması gerektiği görüşü için bkz Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384; Antalya (n 18) 364; Ayan (n 18) 183; Parlak Börü (n 1) 255.

67 Bununla birlikte TBK m 253, f. 2 uyarınca taksitle satış sözleşmesi ile TBK m 264, f. 2 uyarınca ön ödemeli satış sözleşmesi yazılı şekilde yapılmadıkça ve KTK m 20, f. 1/d uyarınca sicile tescil edilmiş motorlu araçların devrine ilişkin sözleşmeler noter tarafından düzenlenmedikçe geçerli olmaz. Mehmet Serkan Ergüne, *Taşınır Mülkiyeti* (1. Baskı, Onikilevha 2017) N. 193-197.

68 Özkaya (n 1) 42; Altaş ve Kurt (n 1) 14; Oktay Özdemir (n 1) 674; Parlak Börü (n 1) 255. Yine Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre "...İnanç sözleşmesinin geçerliliği kural olarak, herhangi bir biçim koşuluna bağlı değildir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

69 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nda, 28.06.2022 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 7413 sayılı kanun ile bazı değişiklikler yapılmış ve kanuna taşınmaz satış sözleşmelerinin noterler tarafından da yapılabileceği hükmü eklenmiştir. Yapılan değişikliklerle noterlere taşınmaz mülkiyetini devir borcu doğuran sözleşmelerden sadece taşınmaz satış sözleşmesi yapma yetkisi tanınmış ancak diğer taşınmaz mülkiyetini devir borcu doğuran sözleşmeleri yapma yetkisi tanınmamıştır. Bu bakımdan yapılan değişikliklerle taşınmaz satış sözleşmeleri artık hem noterler hem de tapu sicil müdürü veya memurları tarafından; inanç sözleşmesi gibi diğer taşınmaz mülkiyetini devir borcu doğuran sözleşmeler ise kanaatimizce kural olarak sadece tapu sicil müdürü veya memurları tarafından yapılabilecektir.

70 Ayanoğlu Morali (n 18) 188; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384; Antalya (n 18) 364; Reisoğlu (31) 115-116; Ayan (n 18) 183; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 231; Sirmen (n 18) 357; Nomer (n 18) 2010; Ögüz (n 18) 123; Parlak Börü (n 1) 255; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 94; Uygur (n 1) 174.

71 Yavuz, Acar ve Özen (n 57) 667-668; Berktaş Yüksel (n 1) 83 vd; Sirmen (n 18) 357 dph 318; Nomer (n 18) 2010. Yargıtay HGK, E 2000/888 K 2000/885, 17.05.2000 sayılı kararına göre "...Uygulamada, inanç konusunun "üçüncü kişi"den edinilmesi, özellikle bir "dolaylı temsil" ilişkisi içinde gerçekleştirilmektedir ... dolaylı temsil yetkisi veren iç ilişki söz konusu olduğundan dolayı bunun resmi vekâlet sözleşmesi ile düzenlenmesine gerek kalmaz ... mülkiyeti davacı adına geçirme borcu vekillik sözleşmesinin yasal bir sonucu olduğu için ayrıca resmi şekilde geçirim söz vermesi de gerekmez..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

c. Muvazaa Bakımından

Yukarıda değindiğimiz üzere uygulamada bir taşınmazın mülkiyetini inanç sözleşmesine dayalı olarak devretmek isteyen taraflar tapu uygulaması, hukuki bir engel bulunmadığı halde, buna izin vermediği için bu taşınmazı genelde tapuda resmi şekilde satış sözleşmesi yaparak devredip inanç sözleşmesini ise kendi aralarında ya adi yazılı şekilde ya da sözlü olarak yapmaktadır⁷².

Doktrindeki bir görüşe göre; kural olarak taşınmaz mülkiyetinin devrini konu alan bir sözleşmenin tapuda satış olarak gösterildiği halde gerçekte inanç sözleşmesi olduğu durumlarda görünüşteki satış sözleşmesi nispi muvazaa sebebiyle taraflar arasındaki gizli inanç sözleşmesi ise resmi şekle aykırılık sebebiyle kesin hükümsüzdür⁷³. Doktrindeki diğer görüşe göre ise inanç sözleşmesi kavramının bilinmemesi veya tapu uygulamasında inanç sözleşmelerine izin verilmemesi sebebiyle tapuda inanç sözleşmesi yerine satış sözleşmesi yapıldığı durumlarda TBK m. 19 hükmü uyarınca yanlış belirtme zarar vermez ilkesine üstünlük tanınmalı ve tapuda sözleşme türünün “satış” olarak nitelendirmesiyle bağlı kalınmadan tarafların gerçek ve ortak iradeleri esas alınarak sözleşmenin inanç sözleşmesi olduğu kabul edilmelidir⁷⁴.

Yargıtay eski tarihli kararlarında görünürdeki satış sözleşmesinin muvazaa sebebiyle, gizli inanç sözleşmesinin ise şekle aykırılık sebebiyle kesin hükümsüz olduğu görüşündeydi⁷⁵. Buna karşılık Yargıtay sonraki tarihli kararlarında eski görüşünden dönmüş; inançlı işlem kurumuna işlerlik kazandırmak amacıyla bu sözleşmelerin muvazaalı olmadığına, konunun TBK m. 19 hükmü çerçevesinde ele alınması gerektiğine ve bu sebeple resmi şekil veya senet tartışmalarının da gündeme gelmeyeceğine karar vermeye başlamıştır⁷⁶.

72 Sirmen (n 18) 358; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 94. Yargıtay 1 HD, E 2016/16778 K 2020/409, 23.01.2020 sayılı kararına göre “...Dava, inançlı işlem hukuksal nedenine dayalı tapu iptali ve tescil isteğine ilişkindir. Davacı, adına kayıtlı ... parsel sayılı taşınmazdaki ... nolu bağımsız bölümü...teminat teşkil etmek üzere davalıya satış suretiyle temlik ettiğini... ileri sürerek dava konusu taşınmazın tapu kaydının iptali ile adına tescilini istemiştir...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

73 Kocayusufoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 375; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 417; Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1454 dpn 422; Oğuzman ve Öz (n 18) s. 134; Ayanoğlu Morali (n 18) 197-198; Sirmen (n 18) 358; Ögüz (n 18) 123; Uygur (n 1) 174.

74 Bu görüşteki yazarlar hukuki güvenliğin sağlanması için inanç sözleşmelerinin taşınmaz mülkiyet devrini sağlayan bağımsız bir hukuki sebep olduğu yönünde bir yasal düzenleme yapılması gerektiğini savunmaktadır. Altaş ve Kurt (n 1) 13; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 96.

75 Yargıtay HGK, 04.10.1944, E 4 K 182 sayılı kararı ve Yargıtay HGK, 14.12.1949, E 1/243-173 K 122 sayılı kararı için bkz Özkaya (n 1) 52 dpn 40. Satış vaadi yönünden Yargıtay HGK, E 2004/14-464 K 2004/588, 10.11.2004 sayılı kararına göre “...Satış vaadinin gerçek anlamda satış vaadi olmadığı, satış vaadinin davacının oğlunun borcunun teminatı olmak üzere düzenlendiği anlaşıldığından; görünürdeki satış vaadi muvazaa, gayrimenkul rehini ise resmi şekilde yapılma hükmü yerine getirilmediği için batıldır...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

76 Yargıtay 1 HD, E 2018/5527 K 2020/4386, 23.09.2020 sayılı kararına göre “...5.2.1947 tarih 20/6 sayılı İçtihadı Birleştirme kararında) ... gerek taşınmaz, gerek taşınmaz mallara ilişkin olsun nam-ı müstear hadiselerinde, meselenin bir istihkak ve mülkiyet davası niteliğini geçemeyeceğinden, ne resmi senet, ne de şekil meselesinin bahse konu olamayacağı, meselenin akitte ve isimde muvazaaya kapsamında alan TBK'nin 19.maddesi kapsamında düşünülmesinin kanunun amacına uygun düşeceğine, değinildikten sonra sonuçta, nam-ı müstear davalarının dinlenebilir ve yazılı delil ile ispatının mümkün olduğuna, hükmolunmuştur ... Nam-ı müstear için düzenleme getiren 1947 tarihli kararın, teminat amacıyla temlike dair inanç sözleşmelerini kapsadığı da kuşkusuzdur...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine aynı yönde Yargıtay 1 HD, E 2014/191 K 2014/14624, 22.09.2014 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

Kanaatimizce tapuda inanç sözleşmesi yerine satış sözleşmesi yapılması durumunu yanlış belirtme olarak nitelendirmek mümkün değildir. Nitekim taraflar sadece tapuda sözleşme türünü “satış” olarak yanlış nitelendirmemiş aynı zamanda bu sözleşmede satış bedeli olarak bir miktar belirlemiş ve dahası bu sözleşmenin inanç sözleşmesi olduğunu ortaya koyacak hiçbir hükme de yer vermemiştir. Bu bakımdan tapuda inanç sözleşmesi yerine satış sözleşmesi yapıldığı durumlarda kanaatimizce TBK m 19 hükmünün uygulanması mümkün olmayıp görünürdeki satış sözleşmesi muvazaa sebebiyle gizli inanç sözleşmesi ise şekle aykırılık sebebiyle kesin hükümsüzlükle geçersiz olur. Bununla birlikte benimsediğimiz görüşün mutlak şekilde kabul edilmesinin inançlı işlem kurumunu tamamen işlevsiz bir hale getireceği de açıktır. İnanç sözleşmelerinin tapuda yapılmasını engelleyecek herhangi bir hukuki düzenleme bulunmasa da bakanlık tarafından tapu müdürlüklerine inanç sözleşmelerinin tapuda yapılmasına ilişkin esasların belirlendiği bir genelge yazılarak yıllardan beri süregelen bu soruna çözüm getirilebilir. Böyle bir çözüm bulununcaya kadar Yargıtay’ın da benimsemiş olduğu yanlış belirtme zarar getirmez görüşünün kabul edilmesi hatalı tapu uygulamasının meydana getirdiği sakıncaları gidermek açısından daha adil ve pratik bir çözüm olarak görünmektedir.

d. Lex Commisoria Yasağı Bakımından

Lex commisoria yasağı⁷⁷, borç muaccel olmadan önce yapılan ve rehin konusu malvarlığı değerinin borç ödenmediği takdirde alacaklıya geçirilmesinin kararlaştırılmasını geçersiz kılan bir kuraldır. Bu yasakla amaçlanan husus alacaklının borçlunun zor durumundan yararlanarak alacağı olan miktardan çok daha yüksek değere sahip bir malvarlığı unsurunu ahlaka aykırı olarak ele geçirmesini engellemektir⁷⁸.

İnançlı işlemlerde lex commisoria yasağına ilişkin belirtilmesi gereken hususlardan ilki bir malvarlığı değerinin teminat amaçlı inançlı işlemle alacaklıya devredilmesi ve borç vadesinde ödenmeyince inanç konusunun paraya çevrilmesi yönünde bir inanç sözleşmesinin başlı başına lex commisoria yasağına aykırılık teşkil etmediğidir⁷⁹. Nitekim teminat amaçlı inançlı işlemler, taraflar özel olarak kararlaştırmadıkça, borcun vadesinde ödenmemesi halinde inanç konusu malvarlığı değerinin alacaklıda kalmaya devam edeceğine dair bir hüküm içermez⁸⁰.

Bununla birlikte teminat amaçlı inançlı işlemle alacaklıya devredilen bir malvarlığı değerinin borç vadesinde ödenmediği takdirde alacaklıda kalmaya devam edeceği yönündeki bir anlaşmanın lex

77 Lex commisoria yasağı hukukumuzda; taşınmaz rehni bakımından TMK m 873, f. 2 hükmünde, taşınır rehni bakımından TMK m 946 hükmünde ve alacak rehni bakımından TMK 954, f. 2 hükmünde taşınır rehnine yapılan yollama gereğince TMK 946 hükmünde düzenlenmiştir. Nevzat Boztaş, ‘Lex Commisoria Yasağının İnançlı İşlemler ve İcra Sözleşmeleri Bağlamında Değerlendirilmesi’ (2017) 4(2) İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 209, 218. Lex Commisoria yasağına ilişkin kapsamlı inceleme için bkz İlhan Helvacı, *Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commisoria (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı* (1. Baskı, Alfa 1997).

78 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 3369 ve 3684; Sirmen (n 18) 676 ve 732; Zevkliler ve Gökyayla (n 57) 708-709 ve 714; Ayanoglu Morali (n 18) 221; Parlak Börü (n 1) 263; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 111; Uygur (n 1) 188; Halil Ahmet Yüce, ‘Lex Commisoria Yasağı’ (2017) 5(2) Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 191, 193-194.

79 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1455 dnp 427; Ayanoglu Morali (n 18) 229-230; Oktay Özdemir (n 1) 670; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 112; Yüce (n 78) 201-202.

80 Özsunay (n 1) 140; Helvacı (n 77) 119; Ayanoglu Morali (n 18) 230; Yüce (n 78) 201-202.

commisoria yasağına aykırılık teşkil edip etmediği diğer bir deyişle teminat amaçlı inançlı işlemlerde lex commisoria yasağının kıyasen uygulanıp uygulanmayacağı olup bu konu tartışmalıdır.

Doktrindeki bir görüşe göre; lex commisoria yasağı teminat amaçlı inançlı işlemlere de kıyasen uygulanır. Bu bakımdan inanç sözleşmesinde borcun vadesinde ödenmemesi halinde inanç konusu eşyanın mülkiyetinin ya da alacak hakkının inanılarda kalacağına dair bir hüküm lex commisoria yasağına engel teşkil ettiği için geçersizdir⁸¹. Kanaatimizce de inanç sözleşmesinde böyle bir hükmün kararlaştırılması lex commisoria yasağını dolanmak için yapılmış bir kararlaştırma olup kanuna karşı hile teşkil eder ve bu kararlaştırma kesin hükümsüzdür.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre teminat amaçlı inançlı işlemlerde lex commisoria yasağı uygulanmaz. Nitekim inançlı işlemlerde alacaklının malvarlığı değerini hileli bir şekilde ele geçirme niyeti olmayıp bu malvarlığı değeri daha baştan alacaklıya geçirilmiş ve taraflar arasında borç ödenmezse bu malvarlığı değerinin alacaklıda kalacağı yönünde geciktirici şarta bağlı bir ifa yerini tutan eda anlaşması yapılmıştır⁸².

Yargıtay'ın lex commisoria yasağının inançlı işlemler bakımından uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin her iki görüşü kabul eden kararları da bulunmakta olup bu anlamda kararlar arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, eski tarihli bir kararında⁸³ lex commisoria yasağının inançlı işlemler bakımından da uygulanacağını kabul etmiştir. Yargıtay 14. Hukuk Dairesi ise eski tarihli bazı kararlarında⁸⁴ lex commisoria yasağının inançlı işlemler

81 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1455 dph 427; Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 6) 321-322; Özsunay (n 1) 140; Özkaya (n 1) 62-63; Helvacı (n 77) 121 vd; Ayanoglu Morali (n 18) 232-233; Altaş ve Kurt (n 1) 18 dph 69; Oktay Özdemir (n 1) 681; Vardar Hamamcioğlu (n 18) 112; Uygur (n 1) 188-190; Boztaş (77) 232; Yüce (n 78) 201-202. Helvacıya göre; borcu için bir malvarlığı değerini alacaklıya rehin veren ve borcu vadesinde ödeyemezse bunun alacaklıda kalacağını kabul eden borçlunun psikolojik durumuyla borcu için bir malvarlığı değerini inanılana inançlı işlemlerle devreden ve borcu vadesinde ödeyemezse bunun alacaklıda kalmaya devam edeceğini kabul eden inananın psikolojik durumu birbirinden farklı değildir. Helvacı (n 77) 121 vd.

82 Nomer (n 18) 2014; Uygur (n 1) 189. İsviçre Federal Mahkemesi de eski tarihli bir kararında lex commisoria yasağının teminat amaçlı inançlı işlemler bakımından uygulanamayacağını kabul etmiştir. Karara göre inançlı işlemin borçlusuna daha inançlı işlem yapılırken malvarlığı değerinden vazgeçip bunu alacaklıya devretmişken rehin veren borçlu sözleşme kurulurken daha durumun ciddiyetini kavrayamamıştır. Bu sebeple bir malvarlığı değerini inançlı olarak alacaklıya devreden borçlunun bir malvarlığı değerini alacaklıya rehin veren borçlu kadar korunmasına gerek yoktur.

83 Yargıtay HGK, 23.05.1990, E 1990/1-202 K 1990/315 sayılı kararına göre: "...Borç ödendikten sonra iade edilmek üzere taşınmaz temlikini öngören sözleşmeler dahi öзде inanç sözleşmeleri olarak nitelendirilebilir. Borçlu borcunu ödemediği takdirde alacaklıya taşınmazın mülkiyetini edindirme hakkı içeren her türlü koşul geçersizdir..." İlgili karar için bkz Uygur (n 1) 190.

84 Yargıtay 14 HD, E 2011/15066 K 2012/2536, 24.02.2012 sayılı kararına göre "...Davada dayanılan ... "protokol" başlıklı belge bir inançlı temlik işlemidir ... Sözleşmenin 4.maddesi hükmüne göre borç ... tarihinde ödenecek, aksi takdirde davalı ... bu dairelerin mülkiyetini alacağına karşılık sayacaktır ... Türk Medeni Kanununun 873. maddesi hükmü(nün) ... alacaklının borçlunun ödememe halinden yararlanarak taşınmazı elde etmesini önlemek amacıyla getirildiği kuşkusuzdur ... Ne var ki, başlangıçtaki temlik "inançlı temlik" olarak yapılmışsa yapılan bu temlik geçerlidir. Zira inançlı temlikte alacaklının borçlunun borcunu ödeyememesi halinde temlik edilen taşınmazı hileli bir şekilde ele geçirmek gibi bir amacı yoktur. Bu gibi işlemlerde mülkiyet daha baştan alacaklı yana geçirilmekte borç ödendiği takdirde borçluya mülkiyeti iade hakkı tanımakta ve fakat bu şart gerçekleşmezse mülkiyet alacaklı tarafta kalmaktadır. Böyle bir sözleşme ifa yerini tutan edim ile borcun ödenmesi niteliği taşır. Soruna Türk Medeni Kanununun 873. maddesi ve az önce sözü edilen "... yasağı" çerçevesinde bakılırsa davalıya hem başlangıçta yapılan inançlı temlik işlemi ve hem de dayanılan "protokol" başlıklı sözleşme geçerlidir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine aynı yönde Yargıtay 14 HD, E 2011/10403

bakımından uygulanmayacağını kabul etmişken yakın tarihte verdiği bir kararda⁸⁵ eski görüşünden dönmüş ve bu yasağın inançlı işlemlerde de uygulanacağını kabul etmiştir. Yargıtay 1. Hukuk Dairesi ise daha önceki tarihli kararlarında⁸⁶ lex commisia yasağının inançlı işlemler bakımından uygulanacağını kabul etmişken sonraki tarihli kararlarında⁸⁷ ise bu görüşünden dönmüş ve bu yasağın inançlı işlemler bakımından uygulanmayacağını kabul etmiştir.

e. Yeni Bir Aynı Hak Yaratılıp Yaratılmadığı Bakımından

Hukukumuzda aynı hakların sınırlı sayıda olması ilkesi egemen olup tarafların anlaşarak yeni bir aynı hak yaratması mümkün değildir⁸⁸. Belirtmek gerekir ki teminat amaçlı inançlı işlemlerin varlığı da hukukumuzda egemen olan aynı hakların sınırlı sayıda olması ilkesine aykırılık teşkil etmez. Nitekim teminat amaçlı inançlı işlemler bakımından mülkiyet hakkının devrinin temelinde her ne kadar teminat sağlama amacı bulunmaktaysa da burada yeni bir aynı hak kurulmamaktadır. Zira inançlı işlem sonucu inanılana devredilen hak tam anlamıyla bir mülkiyet hakkı olup inanç sözleşmesiyle yeni bir aynı hak kurulmamakta aksine bu mülkiyet hakkının kurulması, devri ve sona erme sebepleri düzenlenmektedir⁸⁹.

B. KAZANDIRICI İŞLEM (HAKKIN DEVRİ)

1. Genel Olarak

Kazandırıcı işlem doktrinde bir kişinin diğer bir kişiye malvarlığı değeri sağlaması işlemi olarak tanımlanmaktadır⁹⁰.

İnançlı işlem bakımından kazandırıcı işlem ise inanç konusu hakkın inanan ya da üçüncü bir kişi tarafından inanılana devredilmesi olarak tanımlanabilir. Bu işlem sonucunda inanan ya da üçüncü kişinin malvarlığında eksilme meydana gelirken inanılanın malvarlığında aynı oranda zenginleşme

K 2011/13431, 03.11.2011 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

85 Yargıtay 14 HD, E 2021/1296 K 2021/3089, 27.04.2021 sayılı kararına göre "...kararlaştırılan süre içerisinde borcun ödenmemesi halinde inanç konusunun inanılana geçeceği, inananın dava açamayacağı yönünde inananın müzayakasından yararlanılarak sözleşmeye konulan böyle bir koşul T.M.K.nun 873 ve 863 maddelerinin buyurucu hükümlerine aykırı düşeceğinden geçersiz olup, sözleşme serbestisi kuralına dayanılmaz..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

86 Yargıtay 1 HD, E 2015/12726 K 2018/11036, 05.06.2018 sayılı kararı <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

87 Yargıtay 1 HD, E 2016/7179 K 2019/5173, 10.10.2019 sayılı kararına göre "...taşınmazın mülkiyeti inanılana (alacaklıya) geçmiştir. Taşınmazda inanarak satanın (borçlu) mülkiyet hakkı kalmadığı gibi, alıcının bu mülkiyet hakkı üzerinde kurulmuş olan bir rehni hakkından da söz edilemez. Bu durumda; gayrimenkul rehni bakımından geçerliliği olan 4721 s. Türk Medeni Kanununun (TMK) 873. maddesinin inanç sözleşmelerine dayalı temlike konu taşınmazlar bakımından uygulama yeri olmadığı da kuşkusuzdur..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

88 Ayanoğlu Morali (n 18) 233-234; Parlak Börü (n 1) 265.

89 Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 375; Ayanoğlu Morali (n 18) 236; Altaş ve Kurt (n 1) 11-12; Oktay Özdemir (n 1) 670-671; Parlak Börü (n 1) 263.

90 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 48-49; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 173; Özsunay (n 1) 85.

meydana gelir. İnanan ya da üçüncü kişi tarafından inanılana hak veya mülkiyet devredilmesi inançlı işlemin borçlandırıcı işlemi olan inanç sözleşmesinin ifası niteliğindedir⁹¹.

2. Kazandırma Şekilleri

İnanç konusu hakkın inanılana devredilmesi iki şekilde söz konusu olabilir⁹². Bunlardan ilkinde inanç konusu hak inananın malvarlığından inanılanın malvarlığına devredilmek veya inanan tarafından inanılan lehine bir sınırlı aynı hak tesis edilmek suretiyle kazanılabilir⁹³. Diğerinde ise inanç konusu hak üçüncü kişinin malvarlığından inanılanın malvarlığına geçmek ya da üçüncü kişi tarafından inanılana bir sınırlı aynı hak kazandırılmak suretiyle kazanılabilir⁹⁴. İnanç konusunun üçüncü kişiden kazanılması üçüncü kişiyi inanç sözleşmesinin tarafı haline getirmez⁹⁵.

3. Geçerlilik Şekli

İnanç konusu hakkın devri için hangi hukuki işlemlerin yapılması gerekiyorsa inanç sözleşmesinin ifası niteliğindeki kazandırıcı işlem için de o hukuki işlemlerin yapılması gerekir. Bu bakımdan inanç konusunun inanılana geçerli bir şekilde devredilebilmesi için alacak hakkının devri konusunda tarafların anlaşması (TBK m. 184, f. 1), taşınır için zilyetliğin hükmen tescil harici bir yolla inanılana devredilmesi (TMK m. 763, f. 1), taşınmazlar için tapu sicilinde inanılan adına tescil yapılması (TMK m. 705, f. 1) ve kambiyo senedi için inanılana ciro ve teslim yoluyla devir yapılması (Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 593 vd.) gerekir⁹⁶.

VII. HÜKÜM VE SONUÇLARI

A. UYGULANACAK HÜKÜMLER

Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre inanç sözleşmeleri sui generis (kendine özgü) nitelikte sözleşmelerdir⁹⁷. İnançlı işlemde kaynaklanan bir uyumsuzluğun söz konusu olması durumunda

91 Özsunay (n 1)85-86; Özkaya (n 1) 43; Berktaş Yüksel (n 1) 91; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 5; Parlak Börü (n 1) 256; Aydıncık (n 1) 164; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 100-101; Uygur (n 1) 174.

92 Uygulamada inançlı kazandırmalar inanç konusunun ya inananın ya da üçüncü bir kişiden kazanılması şeklinde görülmekteyken doktrinde bunların yanında farklı kazandırma şekilleri de olabileceği ifade edilmektedir. Teorik olarak incelenen bu kazandırma şekilleri için bkz Özsunay (n 1) 109 vd.

93 Özsunay (n 1) 109-110; Özkaya (n 1) 48-49; Berktaş Yüksel (n 1) 91; Uygur (n 1) 174.

94 İnanılan; inanan ile üçüncü kişinin yaptığı sözleşmenin (inanılan lehine sözleşme) ifası yoluyla, inananın inanılanın doğrudan temsilcisi sıfatıyla onun adına ve hesabına hareket etmesi yoluyla, inananın dolaylı temsilcisi sıfatıyla kendi adına ve inananın hesabına hareket etmesi yoluyla, inananın devraldığı bir şahsi hakka dayanması yoluyla veya üçüncü kişinin inananın edim borcunu inanılana ifa etmesi yoluyla (bu ihtimalde inanan üçüncü kişiyi edimi inanılana ifaya ve inananı ise edimi kabule yetkilendirmiş olmalıdır) üçüncü kişiden kazanabilir. Özsunay (n 1) 110 vd; Özkaya (n 1) 62-63; Berktaş Yüksel (n 1) 91; Uygur (n 1) 174.

95 Berktaş Yüksel (n 1) 91.

96 Özsunay (n 1) 87; Özkaya (n 1) 44-45; ibid 91 vd; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 5-6; Oktay Özdemir (n 1) 675; Uygur (n 1) 175. Taşınmazlar yönünden Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 100-101. Taşınır ve taşınmazlar bakımından Parlak Börü (n 1) 256. Alacaklar bakımından Aydıncık (n 1) 162.

97 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 417; Özsunay (n 1) 122; Özkaya (n 1) 41; Berktaş Yüksel (n 1) 87; Ayanoğlu Morali (n 18) 115; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384; Antalya (n 18) 365; Altaş ve Kurt (n 1) 5; Oktay

bu uyumsuzluğa öncelikle taraflar arasındaki inanç sözleşmesinde emredici hukuk kurallarına aykırı olmayan bir düzenleme varsa bu düzenleme uygulanır. Eğer taraflar inanç sözleşmesinde bu konuya ilişkin bir düzenleme yapmamışsa ve uyumsuzluğun çözümü konusunda anlaşamazsa hâkim, kanunda inanç sözleşmeleri için doğrudan uygulanabilecek bir hüküm bulunmadığı için uyumsuzluğu TMK m. 1 uyarınca hukuk yaratmak suretiyle çözer⁹⁸.

Bu bakımdan bünyesine uygun olduğu ölçüde vekâlet ilişkisine benzeyen sui generis nitelikteki saf inançlı işlemlere TBK m. 502, f. 2 uyarınca vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin⁹⁹ rehin ilişkisine benzeyen sui generis nitelikteki karma inançlı işlemlere ise hem vekâlet sözleşmesine hem de rehin sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir¹⁰⁰.

B. TARAFLARIN HAKLARI VE BORÇLARI (İÇ İLİŞKİ)

İnançlı işlemin borçlandırıcı işlem unsuru olan inanç sözleşmesinin taraflara tanıdığı haklar ve yüklediği borçlar bulunmaktadır. Tarafların hakları ve borçları inançlı işlemin yapılış amacına göre değişiklik göstermekte olup konunun daha iyi anlaşılması için saf ve karma inançlı işlemler bakımından ayrı ayrı incelenmesi gerekir.

1. Saf İnançlı İşlemlerde

Saf inançlı işlemlerde tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde öncelikle inanç sözleşmesindeki hükümlerin, eğer sözleşmede bir hüküm yoksa büyük ölçüde vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin göz önünde bulundurulması gerekir¹⁰¹.

a. İnanılan Bakımından

aa. İnanılanın Hakları

İnanılan, aralarındaki inanç sözleşmesi uyarınca inananın inanç konusu eşyanın zilyetliğinin kendisine devredilmesini talep edebilir¹⁰².

Özdemir (n 1) 671; Parlak Börü (n 1) 262; Aydınçık (n 1) 170-171; Uygur (n 1) 174. Buna karşı inanç sözleşmesinin hukuki niteliğinin vekâlet sözleşmesi olduğu yönünde bkz Tandoğan (n 56) 358. Yargıtay 1 HD, E 2016/7179 K 2019/5173, 10.10.2019 sayılı kararına göre "...Meri hukuk sistemimizde her hangi bir düzenleme olmamasına karşın, inanç sözleşmelerinin yukarıda değinilen ilkeler çerçevesinde uygulama yeri bulan kendine özgü bir müessese olduğu, öğretti ve uygulamada kabul edilegelen bir olgudur..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

98 Özsunay (n 1) 134; Berktaş Yüksel (n 1) 87-88; Ayanoğlu Morali (n 18) 122-123; Altaş ve Kurt (n 1) 17; Oktay Özdemir (n 1) 676; Parlak Börü (n 1) 267. Saf inançlı işlemler yönünden Özkaya (n 1) 51.

99 Kocayusufoğlu, Hatemi, Serozan ve Arpacı (n 18) 368; Özsunay (n 1) 135-137; Özkaya (n 1) 51; Berktaş Yüksel (n 1) 87 vd; Ayanoğlu Morali (n 18) 56 vd; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 384-385 Altaş ve Kurt (n 1) 7-8; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 90. Yine Yargıtay 14 HD, E 1981/5910 K 1981/6806, 24.11.1981 sayılı kararına göre "...inanç sözleşmesi ... akidler arasında bir vekaletin hukuki sonuçlarını doğurur..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

100 Özsunay (n 1) 137-143; Özkaya (n 1) 53; Ayanoğlu Morali (n 18) 124-130; Altaş ve Kurt (n 1) 9; Oktay Özdemir (n 1) 676-679; Parlak Börü (n 1) 267; Aydınçık (n 1) 171-172; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 91; Uygur (n 1) 192.

101 Özsunay (n 1) 135-136; Özkaya (n 1) 51; Altaş ve Kurt (n 1) 7-8.

102 Berktaş Yüksel (n 1) 113.

İnanılan, inaç sözleşmesinde kararlaştırılmışsa veya teamül ücret almayı gerektiriyorsa inaç konusunu idare etmesi sebebiyle ücrete hak kazanır (TBK m. 502, f. 3)¹⁰³.

İnanılan, inaç konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderler ile verdiği avansların ödenmesini, yüklendiği borçlardan kurtarılmasını ve uğradığı zararların giderilmesini inananan isteyebilir (TBK m. 510)¹⁰⁴.

bb. İnanılanın Borçları

İnanılan, inaç konusunu inananın menfaati doğrultusunda idare ettiği için inananın açık talimatlarına uymak ve inananı inaç amacına uygun olarak kullanmakla yükümlüdür (TBK m. 505)¹⁰⁵. Kanaatimizce inananın, inananın açık talimatlarına aykırı hareket etmesi sebebiyle doğan zararları gidermedikçe inaç konusunu idare etmiş olsa bile inaç sözleşmesinden doğan borcunu ifa etmiş olmaz.

İnanılan, inaçlı işlemin temeli güvene dayalı olduğu için kendisine kazandırılan inaç konusunu bizzat kullanmak veya idare etmekle yükümlüdür (TBK m. 506, f. 1)¹⁰⁶. Yine inanan kendisine idare etmesi için kazandırılan inaç konusunu idare ederken benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken özeni göstermek ve sadakat yükümlülüğü kapsamında belirli ölçüde sır saklamakla yükümlüdür (TBK m. 506, f. 2 ve 3)¹⁰⁷. Bu bakımdan idare edilen inaç konusunun taşınmaz olması durumunda inananın, taşınmazın kira bedellerini ve ürünlerini toplamak, taşınmazı sigortalamak, satış amacıyla devralınmışsa taşınmazı parselleyerek satmak ve taşınmazın inaçlı işlemin amacı doğrultusunda idare edilmesi için yapılması gereken diğer bütün işleri yapmakla yükümlüdür¹⁰⁸.

İnanılan, inaç konusunu idare etmesiyle ilgili olarak inananın hesap vermekle yükümlü olup inananı idare işleriyle ve inaç konusunun durumuyla ilgili bilgilendirmekle yükümlüdür. Yine inanan inaç konusunu idare etmesi sebebiyle elde ettiği semereleri ve inaç sözleşmesinin sona ermesi halinde inaç konusunu veya inaç konusu yerine geçen değeri inananın devretmekle yükümlüdür (TBK m. 508)¹⁰⁹.

103 Özsunay (n 1) 148; Özkaya (n 1) 61; ibid 113-114; Altaş ve Kurt (n 1) 17.

104 Özsunay (n 1) 148; Özkaya (n 1) 61; Berktaş Yüksel (n 1) 113-114; Altaş ve Kurt (n 1) 17.

105 Özsunay (n 1) 146; Berktaş Yüksel (n 1) 114-115; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232. Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre "...İnaçlı işlem, inananın (itimat edenin) bir hakkını ... inananına geçirmeyi, inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp ... tekrar inananın devretmeyi yüklediği sözleşmeler olarak tanımlanabilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

106 Özsunay (n 1) 147; Özkaya (n 1) 59; Berktaş Yüksel (n 1) 114-115.

107 Özsunay (n 1) 145-146; Özkaya (n 1) 61; Berktaş Yüksel (n 1) 114-115; Altaş ve Kurt (n 1) 17; Uygur (n 1) 190.

108 Özsunay (n 1) 145-146; Özkaya (n 1) 61.

109 Özsunay (n 1) 146-147; Özkaya (n 1) 60-61; Berktaş Yüksel (n 1) 114-115; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385; Kılıçoğlu (n 18) 249; Antalya (n 18) 363; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 17.

b. İnanan Bakımından

aa. İnananın Hakları

İnanan, inanılandan vermiş olduğu açık talimatlara uymasını ve inancın konusunu inancın amacına uygun olarak kullanmasını talep edebilir (TBK m. 505)¹¹⁰.

İnanan, inanılandan inancın konusunun idaresiyle ilgili kendisine hesap ve bilgi verilmesini talep edebilir. Yine inanan, inanılandan inancın konusunu idare etmesi sebebiyle elde ettiği semerelerin ve inancın sözleşmesinin sona ermesi halinde inancın konusunun veya inancın konusu yerine geçen değerlerin kendisine devredilmesini talep edebilir (TBK m. 508)¹¹¹.

bb. İnananın Borçları

İnanan, inanılan ile aralarındaki inancın sözleşmesi uyarınca inancın konusu eşyanın zilyetliğini inanılana devretmekle yükümlüdür¹¹².

İnanan, inancın sözleşmesinde kararlaştırılmışsa veya teamül ücret almayı gerektiriyorsa inancın konusunu idare etmesi sebebiyle inanılana ücret ödemekle yükümlüdür (TBK m. 502, f. 3)¹¹³.

Yine inanan, inanılana inancın konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderler ile verdiği avansları ödemek, onu yüklediği borçlardan kurtarmak ve onun uğradığı zararları gidermekle yükümlüdür (TBK m. 510)¹¹⁴.

2. Karma İnançlı İşlemlerde

Karma inancın işlemlerde tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde öncelikle inancın sözleşmesindeki hükümlerin, eğer sözleşmede bir hüküm yoksa rehin sözleşmesine veya vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin niteliğine uygun olduğu ölçüde göz önünde bulundurulması gerekir. Bununla birlikte rehin ilişkisinden farklı olarak hak veya şey üzerinde inanılana sınırlı değil de tam hak sahipliği tanındığı için rehin sözleşmesine ilişkin bazı hükümlerin inancın işlemlere kıyasen dahi olsa uygulanması mümkün olmayıp her durum için ayrı değerlendirme yapılması gerekir¹¹⁵.

110 Özsunay (n 1) 149; Berktaş Yüksel (n 1) 113-114; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232. Yine Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre "...İnançlı işlem, inananın (itimat edenin) bir hakkını ... inanılana geçirmeyi, inanılanın da inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp ... tekrar inanana devretmeyi yüklediği sözleşmeler olarak tanımlanabilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

111 Özsunay (n 1) 149-150; Özkaya (n 1) 60-61; Berktaş Yüksel (n 1) 113-114; Kılıçoğlu (n 18) 249; Antalya (n 18) 363; Altaş ve Kurt (n 1) 17.

112 Berktaş Yüksel (n 1) 113.

113 Özsunay (n 1) 149; Özkaya (n 1) 61; ibid 113-114; Altaş ve Kurt (n 1) 17.

114 Özsunay (n 1) 149; Özkaya (n 1) 61; Berktaş Yüksel (n 1) 113-114.

115 Özsunay (n 1) 137-138; Özkaya (n 1) 53; Altaş ve Kurt (n 1) 9; Yılmaz ve Pınar (n 1) 970; Oktay Özdemir (n 1) 676-677; Parlak Börü (n 1) 261; Aydıncık (n 1) 170 vd.

a. İnanılan Bakımından

aa. İnanılanın Hakları

İnanılan, aralarındaki inanç sözleşmesi uyarınca inananın inanç konusu eşyanın zilyetliğinin kendisine devredilmesini talep edebilir¹¹⁶.

İnanılan, inanç konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderlerin (inanç konusunun bakımı, korunması ve sigorta edilmesi gibi masrafların) ödenmesini inananın talep edebilir¹¹⁷.

İnanılan, inananın borcunu ödememesi halinde inanç konusunu bizzat kendisi doğrudan doğruya paraya çevirerek alacağını tahsil edebilir¹¹⁸. Elde edilen para inananın alacağını karşılamaya yetmezse inananın, genel hükümler uyarınca inananın malvarlığına başvurabilir¹¹⁹.

bb. İnanılanın Borçları

İnanılan, kendisine teminat sağlamak üzere devredilen inanç konusunu kullanırken ve saklarken gerekli özeni göstermekle yükümlüdür. İnanılanın göstermesi gereken özenin derecesi inanç konusunun türüne ve sahip olduğu özelliklere göre değişiklik gösterir¹²⁰.

İnanılan, inanç amacına aykırılık teşkil etmediği ölçüde inananın açık talimatlarına uymak ve inananın inanç amacına uygun olarak kullanmakla yükümlüdür¹²¹.

İnanılan, inanç konusu üzerinde inanç sözleşmesine ve dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecek tasarruflarda bulunmamakla yükümlüdür. Örnek olarak inananın, inanç konusu eşyayı veya alacağı üçüncü bir kişiye devretmemeli, inanç konusu alacak bakımından borçluyu ibra etmemeli, inanç konusu eşya veya alacak üzerinde sınırlı ayni hak veya rehin hakkı tesis etmemelidir. Bununla birlikte inananın inanç konusu üzerinde inanç sözleşmesine aykırı olarak gerçekleştireceği bu tasarruflar geçersiz olmayıp sadece TBK m. 112 hükmü uyarınca inananın tazminat sorumluluğunu doğurur¹²².

116 Özsunay (n 1) 152; Ayanoğlu Morali (n 18) 239; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Parlak Börü (n 1) 262; Aydıncık (n 1) 183.

117 Özsunay (n 1) 153; Ayanoğlu Morali (n 18) 242.

118 Özsunay (n 1) 152-153; Özkaya (n 1) 61; Ayanoğlu Morali (n 18) 245 vd; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Oktay Özdemir (n 1) 681; Parlak Börü (n 1) 261; Aydıncık (n 1) 184; Uygur (n 1) 191.

119 Özsunay (n 1) 152-153; Ayanoğlu Morali (n 18) 245 vd; Aydıncık (n 1) 186.

120 Özsunay (n 1) 150; Ayanoğlu Morali (n 18) 249; Altaş ve Kurt (n 1) 17; Oktay Özdemir (n 1) 680; Parlak Börü (n 1) 261; Aydıncık (n 1) 177; Uygur (n 1) 190.

121 Özsunay (n 1) 153; Ayanoğlu Morali (n 18) 249; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Oktay Özdemir (n 1) 680; Aydıncık (n 1) 177-178. Yine Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre "...İnançlı işlem, inananın (itimat edenin) bir hakkını ... inanılana geçirmeyi, inananın da inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp ... tekrar inananı devretmeyi yüklediği sözleşmeler olarak tanımlanabilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

122 Özsunay (n 1) 150-151; Ayanoğlu Morali (n 18) 249; Antalya (n 18) 364 ve 366; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232-233; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Oktay Özdemir (n 1) 680; Aydıncık (n 1) 177-178.

İnanılan, borcun ödenmemesi durumunda inananın diğer mallarına karşı takip yollarına başvurmadan önce kendisine teminat sağlamak amacıyla devredilen inanç konusunu paraya çevirmekle yükümlüdür. Taraflar bu hususu genelde inanç sözleşmesinde açıkça kararlaştırmaktadır¹²³. Tarafların bu hususu inanç sözleşmesinde kararlaştırmamış olması durumunda dahi inananın, inanç konusunu paraya çevirmeden inananın diğer mallarına el atması, TMK m. 2 hükmü uyarınca hakkın kötüye kullanılması teşkil eder¹²⁴.

İnanılan, borcun ödenmemesi durumunda inanç konusunu paraya çevirirken gerekli özeni göstermekle yükümlüdür. İnanılanın bu yükümlülüğü inanç sözleşmesinde açıkça kararlaştırılabileceği gibi bu yükümlülük, TMK m. 2 hükmü uyarınca dürüstlük kuralının da bir gereğidir¹²⁵.

İnanılan, borcun ödenmemesi sebebiyle inanç konusunu paraya çevirdikten sonra elde edilen paranın alacak miktarını aşan kısmını inanç konusunu edindiği inanan veya üçüncü kişiye iade etmekle yükümlüdür¹²⁶.

İnanılan, borcun tamamının ödenmesi veya inanç sözleşmesinde öngörülen sürenin sona ermesi durumunda inanç konusunu ya da ikame değerini inanç konusunu edindiği inanan veya üçüncü kişiye iade etmekle ya da inanç konusunun üzerinde bulunan inançlı intifa gibi yükleri kaldırmakla yükümlüdür¹²⁷.

İnanılan, inanç sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamışsa kural olarak inanç konusu kendisinde kaldığı süre boyunca inanç konusundan elde edilen yararları inanç konusunu edindiği inanan veya üçüncü kişiye iade etmekle yükümlüdür. Yine inananın, inanç sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamışsa inanç konusunun kendisinde kaldığı süre boyunca uğradığı hasardan da sorumludur¹²⁸.

b. İnanan Bakımından

aa. İnananın Hakları

İnanan, inanç amacına aykırılık teşkil etmediği ölçüde inanç konusuna ilişkin inanılana talimat verebilir¹²⁹.

123 Özsunay (n 1) 151; Oktay Özdemir (n 1) 680.

124 Özsunay (n 1) 151.

125 İbid 152; Özkaya (n 1) 61; Ayanoğlu Morali (n 18) 256; Aydınçık (n 1) 180; Uygur (n 1) 191.

126 Özsunay (n 1) 152; Özkaya (n 1) 61; Altaş ve Kurt (n 1) 18; Oktay Özdemir (n 1) 681; Parlak Börü (n 1) 261; Aydınçık (n 1) 181; Uygur (n 1) 191.

127 Özsunay (n 1) 152; Özkaya (n 1) 61; Ayanoğlu Morali (n 18) 252 vd; Kılıçoğlu (n 18) 249; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Oktay Özdemir (n 1) 681-682; Parlak Börü (n 1) 266; Aydınçık (n 1) 181; Uygur (n 1) 190-191.

128 Özsunay (n 1) 152; Oktay Özdemir (n 1) 680. Buna karşılık sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa elde edilen yararların inanılana ait olacağı görüşü için bkz Aydınçık (n 1) 184.

129 Özsunay (n 1) 153; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Aydınçık (n 1) 177-178. Yine Yargıtay HGK, E 2011/14 K 2011/189, 15.04.2014 sayılı kararına göre "...İnançlı işlem, inananın (itimat edenin) bir hakkını ... inanılana geçirmeyi, inananın da inananın emir ve talimatlarına göre kullanıp ... tekrar inananı devretmeyi yüklediği sözleşmeler olarak tanımlanabilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

İnanan, borcun tamamını ödedikten veya inanç sözleşmesindeki süre sona erdikten sonra inanç konusunun veya ikame değerini kendisine iade edilmesini ya da inanç konusunun üzerinde bulunan inançlı intifa gibi yüklerin kaldırılmasını talep edebilir¹³⁰.

İnanan, borcun ödenmemesi sebebiyle inanç konusu paraya çevrildikten sonra elde edilen paranın borç miktarını aşan kısmının kendisine iade edilmesini talep edebilir¹³¹.

İnanan, inanç sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamışsa kural olarak inanç konusu inanılarda kaldığı süre boyunca inanç konusundan elde edilen yararların iadesini talep edebilir¹³².

bb. İnananın Borçları

İnanan, inanılan ile aralarındaki inanç sözleşmesi uyarınca borcuna teminat teşkil etmek üzere inanç konusu eşyanın zilyetliğini inanılana devretmekle yükümlüdür¹³³.

İnanan, inanılanın inanç konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderleri (inanç konusunun bakımı, korunması ve sigorta edilmesi gibi masrafları) inanılana ödemekle yükümlüdür¹³⁴.

İnanan, inanç konusunun paraya çevrilmesiyle karşılanmayan borç miktarının kalan kısmını inanılana ödemekle yükümlüdür¹³⁵.

C. ÜÇÜNCÜ KİŞİLER BAKIMINDAN HÜKÜM VE SONUÇLARI (DIŞ İLİŞKİ)

1. İnanç Konusunu İnanılardan Devralan Üçüncü Kişiler Bakımından

İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olması sebebiyle her türlü tasarrufta bulunabilme hakkına sahip olup geçerli bir şekilde inanç konusunu üçüncü kişiye devredebilir veya inanç konusu üzerinde üçüncü kişi lehine sınırlı aynı hak tesis edebilir¹³⁶.

İnanan, inanç konusunun inanç sözleşmesine aykırı olarak üçüncü bir kişiye devredilmesi durumunda TBK m. 112 kapsamında inanılardan inanç sözleşmesine aykırılık sebebiyle tazminat talebinde bulunabilir. Bununla birlikte üçüncü kişiye yapılan devrin muvazaalı olduğu durumlar ve TBK m. 49, f. 2 kapsamında inanılan ile üçüncü kişinin inanana zarar vermek kastıyla hareket ettiği

130 Özsunay (n 1) 153; Özkaya (n 1) 61; Kılıçoğlu (n 18) 249; Antalya (n 18) 364; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 232; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Oktay Özdemir (n 1) 681-682; Parlak Börü (n 1) 266; Aydıncık (n 1) 189.

131 Özsunay (n 1) 153; Özkaya (n 1) 61; Altaş ve Kurt (n 1) 18; Parlak Börü (n 1) 261; Aydıncık (n 1) 189.

132 Özsunay (n 1) 152; Oktay Özdemir (n 1) 680. Buna karşılık sözleşmede aksi kararlaştırılmamışsa elde edilen yararların inanılana ait olacağı görüşü için bkz Aydıncık (n 1) 184.

133 Özsunay (n 1) 152; Altaş ve Kurt (n 1) 17-18; Parlak Börü (n 1) 262; Aydıncık (n 1) 186.

134 Özsunay (n 1) 153.

135 İbid 153; Altaş ve Kurt (n 1) 18; Aydıncık (n 1) 188.

136 Özsunay (n 1) 179; Özkaya (n 1) 63; Ayanoğlu Morali (n 18) 154; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385; Reisoğlu (31) 115; Antalya (n 18) 363; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 233; Sirmen (n 18) 359; Altaş ve Kurt (n 1) 16-17; Yılmaz ve Pınar (n 1) 971; Oktay Özdemir (n 1) 679; Parlak Börü (n 1) 265; Aydıncık (n 1) 189; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 101; Uygur (n 1) 191.

durumlar hariç olmak üzere, üçüncü kişinin inanç sözleşmesini biliyor olması dahi yapılan işlemin geçerliliğini etkilemez¹³⁷. Yine Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar da bu yöndedir¹³⁸.

2. İnançlı İşlemden Yararlanan Üçüncü Kişiler Bakımından

Özellikle saf inançlı işlemlerde yararı gözetilen kişi inanan değil de bir üçüncü kişi ise inanan ile inanan arasındaki ilişki üçüncü kişi yararına sözleşmedir¹³⁹. Bu durumda inanan ile inanan arasındaki inançlı işleme niteliğine uygun olduğu ölçüde öncelikle TBK m. 128 ve 129'da yer alan üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerinin, bu hükümlerin yetersiz kalması durumunda ise TBK m. 502 ve devamında yer alan vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması gerekir¹⁴⁰.

3. İnananın Borçlusu Olan Üçüncü Kişiler Bakımından

Bir alacağın inançlı işlem sonucu inanılana devredildiği inançlı işlemlerde borçlunun durumu ile alacağın devrindeki borçlunun durumu benzerlik gösterir. Bu bakımdan üçüncü kişi borçlu, alacağın inanılana devredildiği inanan veya inanan tarafından kendisine bildirilmemişse, inanana iyi niyetle ifade bulunarak borcundan kurtulur (TBK m. 186). Yine üçüncü kişi borçlu, inançlı işlemle inanılana devredilen alacağın kime ait olduğu hususunda çekişme varsa ifadan kaçınabilir ve alacağını mahkemenin belirleyeceği yere tevdi ederek borcundan kurutulur (TBK m. 187). Son olarak üçüncü kişi borçlu, devri öğrendiği sırada inanana karşı sahip olduğu ödemelik defî veya borcun ifa edildiği itirazı gibi savunmaları, inanılana karşı da ileri sürebilir (TBK m. 188)¹⁴¹.

Buna karşılık poliçe veya bono gibi bir kıymetli evrakın inançlı işlem sonucu inanılana ciro edildiği inançlı işlemlerde üçüncü kişi borçlunun durumu adi bir alacağın devrindeki borçlunun durumundan farklıdır. Nitekim üçüncü kişi borçlu, inananın bir poliçeden veya bonodan dolayı kendisine başvurusu durumunda, inanan veya kendinden önceki diğer hamiller ile kendi arasındaki ilişkilerden doğan defîleri inanılana karşı

137 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1457; Özsunay (n 1) 179; Özkaya (n 1) 63-64; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385-386; Reisoğlu (31) 115; Antalya (n 18) 366; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 233-234; Sirmen (n 18) 358; Altaş ve Kurt (n 1) 18-19; Yılmaz ve Pınar (n 1) 971-972; Oktay Özdemir (n 1) 679-680; Öğüz (n 18) 131; Parlak Börü (n 1) 267; Aydıncık (n 1) 190; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 101-102.

138 Yargıtay 14 HD, E 2014/3490 K 2014/7336, 03.06.2014 sayılı kararına göre "...İnananın inanç sözleşmesinden doğan hakkı şahsî hak niteliğinde olduğundan inanç konusunun üçüncü kişilere devredilmesi halinde inananın üçüncü kişilerden isteyebileceği bir hakkının varlığından söz edilemez. Ancak, inanan ile üçüncü şahıs, inananın inanılana müracaat edip inanç konusunu alma hakkını ortadan kaldırmak amacıyla, el ve düşüncü birliği içerisinde muvazaalı bir işlem yapmışlarsa, inanan muvazaa nedeniyle sözleşmenin geçersiz olduğundan bahisle üçüncü kişiye karşı dava açabilir. Bunun dışında, üçüncü kişinin kötü niyetinden, yani inançlı işlemi bildiğinden söz etmek suretiyle üçüncü kişiye karşı dava açıp son temlikin iptalini isteyemez. Zira inanan o mal veya hakkın gerçek sahibidir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 1 HD, E 2013/18846 K 2014/6120, 20.03.2014 sayılı kararına göre "...Dava, inanç sözleşmesi hukuksal nedenine dayalı tapu iptal ve tescil isteğine ilişkindir. Davacı, ... teminat olarak ... taşınmazını satış göstermek suretiyle bedel almadan Kaan'a devrettiğini ve ... Kaan'ın ... taşınmazı diğer davalı Engin'e muvazaalı olarak aktardığını ileri sürerek eldeki davayı açmış(tır)... taşınmazın kısa sürelerle el değiştirdiği, gerçek değerinden düşük bedelle temlik edildiği gözetildiğinde davalı Kaan ile davalı Engin'in el ve işbirliği içerisinde hareket ettikleri ... kabul edilmelidir ... davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

139 Özsunay (n 1) 136; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 92.

140 Özsunay (n 1) 136.

141 İbid 179-181; Aydıncık (n 1) 190-191.

ileri süremez. Buna karşılık inanılan, poliçe veya bonoyu üçüncü kişi borçlunun zararına hareket etme kastıyla iktisap etmişse üçüncü kişi borçlu bu defileri de inanılana karşı ileri sürebilir (TTK m. 687)¹⁴².

4. İnananın Alacaklısı Olan Üçüncü Kişiler Bakımından

İnananın alacaklarının inançlı işleme karşı korunduğu durumlardan ilki inanç konusu taşınırın hükmen teslim yoluyla inanılana devredilmesidir. İnanan, bir taşınırını teminat amacıyla inançlı olarak inanılana devreder ancak bu taşınırın zilyetliğini korursa bu inançlı devir inananın alacaklarına karşı sonuç doğurmaz (TMK m. 766). Diğer bir deyişle inananın alacaklıları, inançlı işlemle inanılana devredilen ancak inananın zilyetliğinde bulunan taşınırdan alacaklarını tahsil edebilir¹⁴³.

İnananın alacaklılarının korunduğu diğer bir durum, İİK m. 277 ve devamındaki hükümler uyarınca inananın karşı iflas yoluna başvuran veya elinde aciz vesikası bulunan alacaklıların inançlı işlem için tasarrufun iptali davası açma imkânına sahip olduğu durumlardır. Belirtmek gerekir ki alacaklıdan mal kaçırmak amacıyla yapılan devir inançlı olarak değil de muvazaalı olarak yapılmışsa alacaklılar bu devrin geçersizliğinin tespiti için dava açıp devre konu mal borçlunun malvarlığından hiç çıkmamış gibi bu maldan alacaklarını tahsil edebilir¹⁴⁴.

VIII. SONA ERMESİ

A. İNANÇ SÖZLEŞMESİNİ SONA ERDİREN SEBEPLER

1. Tarafların Bozma (İkale) Sözleşmesi Yapması

Bozma (ikale) sözleşmesi tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanında bulunarak mevcut bir sözleşmeyi sona erdirmesi olup inanan ve inanılan da her zaman bir bozma (ikale) sözleşmesi yaparak inanç sözleşmesini sona erdirebilir¹⁴⁵.

2. Aşırı Yararlanma veya İrade Bozukluğu Hallerinin Varlığında Sözleşmeyle Bağlı Olunmadığının Bildirilmesi

İnanç sözleşmesi de her sözleşme gibi geçerlilik şartlarını sağlamalıdır¹⁴⁶. Bu bakımdan aşırı yararlanma (TBK m. 28) veya yanıltma, aldatma, korkutma (TBK m. 39) gibi durumların varlığı halinde kanunda öngörülen süreler içinde inanç sözleşmesi sona erdirilebilir¹⁴⁷.

142 Özsunay (n 1) 181-182.

143 İbid 182; Özkaya (n 1) 64; Oktay Özdemir (n 1) 672.

144 Özsunay (n 1) 182-183; Özkaya (n 1) 63-64.

145 Ayanoğlu Morali (n 18) 291.

146 Belirtmek gerekir ki inanç sözleşmesinde ehliyetsizlik (TMK m 15), yasal temsilcinin rızasının bulunmaması (TMK m 16), şekle aykırılık (TBK m 12), muvazaa (TBK m 19), hukuka, ahlaka aykırılık ve sözleşmenin yapıldığı sıradaki imkânsızlık (TBK m 27) gibi durumların söz konusu olması halinde sözleşmenin sona ermesi değil sözleşmenin geçersizliği söz konusu olur.

147 Özsunay (n 1) 186; Özkaya (n 1) 59; Altaş ve Kurt (n 1) 21-22.

3. İnanç Sözleşmesinde Kararlaştırılan Amacın Gerçekleşmesi

İnanç sözleşmesinde kararlaştırılan amacın gerçekleşmesi inanç sözleşmesini sona erdirir. Bu bakımdan teminat amaçlı inançlı işlemlerde borcun tamamıyla ödenmesiyle veya alacaklının başka şekilde tatmin edilmesiyle, tahsil amaçlı inançlı işlemlerde alacağın inanılan tarafından tahsil edilmesiyle ve diğer saf inançlı işlemlerde ise elde edilmek istenen amacın gerçekleşmesiyle inanç sözleşmesi sona erer¹⁴⁸.

4. İnanç Sözleşmesinde Kararlaştırılan Sürenin Dolması

İnanç sözleşmesini sona erdiren diğer bir sebep de inanç sözleşmesinde kararlaştırılan sürenin dolmasıdır. Özellikle idare amacıyla yapılan inançlı işlemlerde taraflar sözleşmede kararlaştırılan süre boyunca inanılanın inanç konusunu idare etmesi konusunda anlaşır ve kararlaştırılan süre dolunca inanç sözleşmesi sona erer¹⁴⁹.

5. Vekâlet Sözleşmesine Özgü Sona Erme Sebepleri

Saf inançlı işlemlerin temelinde vekâlet sözleşmesi bulunduğu için vekâlet sözleşmesinin sona ermesine ilişkin hükümleri bünyesine uygun olduğu ölçüde bunlara da kıyasen uygulanır¹⁵⁰.

Bu bakımdan saf inançlı işlemlerde inanan ve inanılan, TBK m. 512 uyarınca kural olarak her zaman inanç sözleşmesini tek taraflı olarak sona erdirebilir¹⁵¹. Buna karşılık karma inançlı işlemlerde TBK m. 512 uyarınca tarafların inanç sözleşmesini her zaman tek taraflı olarak sona erdirme hakkının bulunmadığı genel olarak kabul edilmektedir¹⁵².

Yine özellikle inanılanın bizzat ifade bulunması gereken saf inançlı işlemlerde inanılanın ölümü, iflası ya da ayırt etme gücünü kaybetmesi durumunda inanç sözleşmesi TBK m. 513 uyarınca kendiliğinden sona erer. Buna karşılık saf inançlı işlemlerde inananın ölümü ya da karma inançlı işlemlerde inanan veya inanılanın ölümü inanç sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez. Bu durumda ölenin mirasçıları inanç sözleşmesine taraf olur ve inanç sözleşmesi bu şekilde devam eder¹⁵³.

148 Özsunay (n 1) 185; Özkaya (n 1) 59; Altaş ve Kurt (n 1) 22; Aydıncık (n 1) 192. Doktrindeki aksi bir görüşe göre ise inanç sözleşmelerinde amacın gerçekleşmesiyle inançlı işlemin sona erdiği söylenemez. Nitekim amaç gerçekleştikten sonra inanılanın inanç konusunu inana iade borcu sona ermeyip devam etmektedir. İnançlı işlem inanç sözleşmesindeki bütün borçların ifasıyla ve inanç konusunun inana iade edilmesiyle son bulur. Bu yöndeki görüş için bkz Ayanoğlu Morali (n 18) 290.

149 Özsunay (n 1) 185; Özkaya (n 1) 59; Ayanoğlu Morali (n 18) 291; Altaş ve Kurt (n 1) 22.

150 Özkaya (n 1) 59; Ayanoğlu Morali (n 18) 291.

151 Özsunay (n 1) 187; Ayanoğlu Morali (n 18) 291; Altaş ve Kurt (n 1) 22. Buna karşılık inançlı işlemin üçüncü kişi yararına yapılması durumunda taraflara tek taraflı sona erdirme hakkının tanınmaması gerektiği görüşünde Özsunay (n 1) 187; Altaş ve Kurt (n 1) 22.

152 Ayanoğlu Morali (n 18) 292; Altaş ve Kurt (n 1) 22; Oktay Özdemir (n 1) 678.

153 Özsunay (n 1) 187-188; Özkaya (n 1) 59; Ayanoğlu Morali (n 18) 293-296; Altaş ve Kurt (n 1) 23. Karma inançlı işlemler bakımından Aydıncık (n 1) 192.

B. İNANÇ KONUSUNUN İADESİ

İnanç sözleşmesi herhangi bir sebeple sona erince saf inanca işlemlerde TBK m. 508 uyarınca, karma inanca işlemlerde ise TMK m. 944 uyarınca inanılanın inanca konusunu veya inanca konusu yerine geçen değeri iade etme yükümlülüğü doğar¹⁵⁴.

İnanç sözleşmesi sona erdiğinde, inanca konusu kendiliğinden inanana geri dönmez diğer bir deyişle inanılanın iadeyi istemeye yönelik bir aynı hakkı değil sadece bir alacak hakkı vardır. Bu sebeple inanılan inanca konusunu sözleşmeye aykırı olarak inanan ile inanılan arasındaki inanca ilişkiyi bilen bir üçüncü kişiye devretse dahi inanan kural olarak sadece inanılanla karşı sözleşmeden kaynaklanan bir tazminat talebinde bulunulabilir, üçüncü kişiden ise inanca konusunun iadesini isteyemez¹⁵⁵. Bununla birlikte üçüncü kişiye yapılan devrin muvazaalı olduğu durumlar ve TBK m. 49, f. 2 kapsamında inanılan ile üçüncü kişinin inanana zarar vermek kastıyla hareket ettiği durumlarda inanan üçüncü kişiden inanca konusunun iadesini TBK m. 51, f. 1 uyarınca aynen tazmin olarak talep edebilir¹⁵⁶. Nitekim Yargıtay da eski tarihli bir kararında TBK m. 49, f. 2 kapsamındaki zarar verme kastıyla hareket etme halini iyi niyet kavramı olarak değerlendirerek benzer bir sonuca varmıştır¹⁵⁷.

Uygulamada teminat amaçlı inanca işlemlerden kaynaklanan taşınmaz iade davalarında TBK m. 97 hükmü uyarınca inanılanın teminata konu olan borcu ifa etmiş olması bir dava şartı olarak kabul edilmekte ve bu borç ifa edilmemişse yargılama devam ederken inanılanın borcunu ifa etmesi için ona bir süre verilmektedir¹⁵⁸.

154 İnanılan, inanca konusu kendisine hangi tasarruf işlemiyle (tescil, teslim, alacağın temliki, ciro gibi) devredildiyse sözleşme sona erdiğinde de aynı tasarruf işlemi yapmak suretiyle onu iade etmelidir. Özsunay (n 1) 188; Özkaya (n 1) 61; Ayanoğlu Morali (n 18) 296; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 385; Altaş ve Kurt (n 1) 18-19; Oktay Özdemir (n 1) 681-682; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 102.

155 Özkaya (n 1) 61-62; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 386; Reisoğlu (31) 115; Antalya (n 18) 366; Altaş ve Kurt (n 1) 18-19; Oktay Özdemir (n 1) 679; Ögüz (n 18) 131; Parlak Börü (n 1) 266 dph 141; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 103. Yargıtay 14 HD, E 2014/3490 K 2014/7336, 03.06.2014 sayılı kararına göre "...İnanılanın inanca sözleşmesinden doğan hakkı şahsi hak niteliğinde olduğundan inanca konusunun üçüncü kişilere devredilmesi halinde inanılanın üçüncü kişilerden isteyebileceği bir hakkının varlığından söz edilemez ... üçüncü kişinin kötü niyetinden, yani inanca işlemi bildiğinden söz etmek suretiyle üçüncü kişiye karşı dava açıp son temlikin iptalini isteyemez. Zira inanılan o mal veya hakkın gerçek sahibidir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

156 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1457; Özsunay (n 1) 191; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (n 1) 386; Antalya (n 18) 366; Eren, *Mülkiyet Hukuku* (n 3) 233-234; Sirmen (n 18) 359; Altaş ve Kurt (n 1) 18-19; Oktay Özdemir (n 1) 679-680; Ögüz (n 18) 131; Parlak Börü (n 1) 267; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 103.

157 Yargıtay 1 HD, E 2007/9485 K 2007/11149, 21.11.2007 sayılı kararına göre "...Davacı ... davalı H...nin taraflar arasındaki inanca sözleşmesini bilerek devraldığını, davalıların kötüniyetli olduklarını ileri sürüp tapu kaydının iptali ile adına tescilini ... istemiştir ... inanılan ile devralan kişi, el ve işbirliği içerisinde ve yalnızca dava konusu taşınmazın inanana (davacıya) iadesini imkansızlaştırmak, inanca sözleşmesinin ifasını engellemek amacıyla hareket etmişlerse devralanın (Hatice) iyiniyetinden söz edilemeyeceği ... kabul edilmelidir. Hal böyle olunca ... davalı H...nin iyiniyetli sayılıp sayılmayacağına saptanması, hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

158 Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir (n 18) N. 1456; Özkaya (n 1) 62; Güvenç (n 20)155 vd; Sirmen (n 18) 358 dph 322; Oktay Özdemir (n 1) 667-668; Ögüz (n 18) 128-129; Parlak Börü (n 1) 259; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 103 dph 50; Uygur (n 1) 190 vd. Yargıtay 1 HD, E 2015/16784 K 2018/14156, 07.11.2018 sayılı kararına göre "...Dava, inanca işlem hukuksal nedenine dayalı tapu iptal ve tescil, mümkün olmadığı takdirde bedel isteğine ilişkindir ... TBK. nun 97. maddesi hükmü ile taraflar ... arasındaki alacak ve borç miktarının açıklıkla saptanması, kredi borcunun tamamının davacı tarafından ödenip ödenmediğinin araştırılması, ödenmemiş ise saptanacak miktarın mahkeme veznesine depo ettirilmesi için davacıya önel verilmesi ve bu husus yerine getirildiğinde sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken..."

IX. İSPATI

İnançlı işlem sebebiyle inanç konusunun iadesini, tazminat ödenmesini veya inanç sözleşmesinin feshini talep eden taraf Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 190 ve TMK m. 6 uyarınca inanç sözleşmesinin varlığını ispatla yükümlüdür¹⁵⁹.

İnançlı işlemin ispatına ilişkin herhangi bir yasal düzenleme bulunmadığı için kural olarak genel ispat kuralları uygulanır¹⁶⁰. Bununla birlikte Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun nam-ı müstear davaları için 1947 yılında vermiş olduğu bir içtihadı birleştirme kararı bugün inançlı işlemlerin ispatı için de uygulanmaktadır¹⁶¹.

A. ALACAK HAKKI BAKIMINDAN

Bir alacak hakkının inançlı olarak devri TBK m. 184 uyarınca yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır. Bu bakımdan alacak hakkının devrini konu alan bir inançlı işlem HMK. M. 201 uyarınca, *HMK m. 203, f. 1-a hükmündeki yakın akrabalar arasında yapılmış olsa dahi*, sadece tanıkla ispat olunamaz, yazılı belgeyle (senetle)¹⁶² ispat olunmalıdır¹⁶³.

Alacak hakkının yazılı bir belgeyle devredilmesi bakımından bu hakkın devrine karşı ileri sürülen inançlı işlem senet, ikrar ya da yeminle bunların bulunmaması halinde HMK m. 202 uyarınca delil

<www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

- 159 Mahkemeye dava ile talep edilen bir hakkın dayandığı vakıaların gerçekte var olup olmadığı hususunda kanaat verilmesi işlemine ispat denir. Kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça ispat yükü HMK m 190 ve TMK m 6 hükümleri uyarınca kendi lehine hak iddia eden taraftadır. Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (2. Baskı, Yetkin Yayınları 2018) 232-235; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz ve Sema Taşpınar Ayvaz, *Medeni Usul Hukuku* (2. Baskı, Yetkin Yayınları 2016) 370 ve 375; Hakan Pekcanitez, Muhammet Özkes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, *Medeni Usul Hukuku Cilt II* (15. Bası, Onikilevha Yayıncılık 2017) 1585 ve 1696.
- 160 Özkaya (n 1) 53. Yargıtay 14 HD, E 2015/3199 K 2017/3739, 04.05.2017 sayılı kararına göre "...İnançlı işlemi doğrudan düzenleyen bir kanun hükmü bulunmadığından, ispatı hakkında da kanunlarımızda bir hüküm yer almış değildir ... inançlı işlemin ispatında genel hükümlerin uygulanması gerekir. Buna göre, inançlı işlem nedeniyle iade, tazminat veya sözleşmenin feshini isteyen taraf 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)'nın 6. maddesi uyarınca iddiasını ispat etmek zorundadır..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.
- 161 Özkaya (n 1) 54; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 98 dpn 36. Yargıtay 1 HD, E 2016/18190 K 2019/5303, 16.10.2019 sayılı kararına göre "...Nam-ı müstear için düzenleme getiren 1947 tarihli kararın, teminat amacıyla temlike dair inanç sözleşmelerini kapsadığı da kuşkusuzdur..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.
- 162 Senetle ispat zorunluluğuyla ifade edilmek istenenin kesin delille ispat zorunluluğu olduğu bu bakımdan kuralın esasında tanıkla ispat yasağı olarak da ifade edilebileceği kabul edilmektedir. Bu bakımdan senetle ispatı zorunlu olan bir hususun kesin delillerden ikrar ve yemin ile de ispatlanması mümkündür. Kuru (n 159) 266 ve 281; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 407-408; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1836.
- 163 Taraflar arasındaki akrabalık ilişkisi senet düzenlenmesini imkânsız kılıyor olsa dahi taraflar bu manevi imkânsızlığa rağmen aralarında daha önce bir senet düzenlemişse artık aralarında senet düzenlenmesini ortadan kaldıracak bir manevi imkânsızlık bulunduğundan bahsedilemez ve mevcut senede karşı ancak senetle ispat mümkün olur. Kuru (n 159) 270; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 411; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1866.

başlangıcı¹⁶⁴ ile birlikte bunu destekleyen tanık dâhil diğer delillerle ispatlanabilir. Aynı ispat kuralı inançlı olarak devredilen kambiyo senetleri bakımından da uygulanır¹⁶⁵.

B. TAŞINIRLAR VE TAPUSUZ TAŞINMAZLAR BAKIMINDAN

İnançlı işlemin konusu bir taşınır veya tapusuz taşınmaz olup inanılana yazılı bir belge (senet) düzenlenerek devredilmişse inançlı işlem HMK m. 201 uyarınca, *HMK m. 203, f. 1-a hükmündeki yakın akrabalar arasında yapılmış olsa dahi*, sadece tanıkla ispat olunamaz, yazılı belgeyle (senetle) ispatlanmalıdır¹⁶⁶.

Yazılı belge bulunmaması halinde inançlı işlem, HMK m. 202 uyarınca delil başlangıcı ile birlikte bunu destekleyen tanık dâhil diğer delillerle ispatlanabilir¹⁶⁷. Taraflar arasında ne yazılı belge ne de delil başlangıcı niteliğinde bir belge bulunmuyorsa dahi inanç sözleşmesi, HMK m. 188 uyarınca ikrar deliline ve delil listesinde açıkça dayanılmışsa HMK m. 225 uyarınca yemin deliline dayanılmak suretiyle de ispatlanabilir¹⁶⁸.

Bununla birlikte inanç konusu taşınır veya tapusuz taşınmaz inanılana yazılı bir belge (senet) düzenlenmeden devredilmişse dava konusunun HMK m. 200 hükmündeki parasal sınırı geçip geçmediğine bakmak gerekir. Dava değeri parasal sınırı geçmiyorsa inançlı işlem, tanık dâhil her türlü delille ispatlanabilir. Buna karşılık dava değeri parasal sınırı geçiyorsa senetle (yazılı belgeyle) veya HMK m. 202 uyarınca delil başlangıcı ve bunu destekleyen tanık dâhil diğer delillerle ispatlanabilir¹⁶⁹.

164 Delil başlangıcı HMK m 202, f 2 hükmünde tarif edildiği üzere “*iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir*”.

165 Altaş ve Kurt (n 1) 16. Senede karşı kesin delil bulunmayıp delil başlangıcının bulunduğu hallerde tanık ve diğer delillerle ispatın mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 280; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 414 ve 423; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1841.

166 Özkaya (n 1) 55; Altaş ve Kurt (n 1)14-15. Akrabalar arasında senet düzenlenmesi halinde bu senede karşı tanıkla ispatın mümkün olmadığı yönünde Kuru (n 159) 270; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 411; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1866. Yargıtay HGK, E 2010/394 K 2010/395, 14.07.2010 sayılı kararına göre “...*Konusu menkul ve tapusuz olan inançlı devirler ... yazılı bir sözleşme ile gerçekleştirilmiş ve açılan davada da o sözleşmenin aksi iddia edilmekte veya açılan dava o yazılı ... sözleşmenin niteliği, tarafları gibi bazı unsurlarını değiştirmekte ise, davanın Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 290.maddesine göre yazılı delil ile ispatı gerekmektedir...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

167 Senede karşı kesin delil bulunmayıp delil başlangıcının bulunduğu hallerde tanık ve diğer delillerle ispatın mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 280; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 414 ve 423; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1841. Yargıtay HGK, E 2010/394 K 2010/395, 14.07.2010 sayılı kararına göre “...*Uygulama ... yazılı delil başlangıcı sayılabilecek belge ve vakıaların tamamlayıcı kanıtlarla (HUMK.m.292), inanç sözleşmesinin varlığını kanıtlayabileceğini kabul etmiştir...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

168 Senetle ispatı zorunlu olan bir hususun kesin delillerden ikrar ve yemin ile de ispatının mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 266 ve 281; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 407-408; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1836. Yargıtay HGK, E 2010/394 K 2010/395, 14.07.2010 sayılı kararına göre “...*yazılı şeklin, kanıtlama aracı olduğu ilkesinden hareketle uygulamada, yine ispat vasıtası olarak yemin (HUMK.m.337), ikrar ve kabul, tarafı bağlayıcı kabul edilmiş davanın (iddianın) kanıtlanabileceği sonucuna varılmıştır...*” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

169 Özkaya (n 1) 53-54; Altaş ve Kurt (n 1) 14-15. Miktar ve değeri senetle ispat sınırını aşan hususların tanıkla ispatının mümkün olmadığı, ispat sınırını aşmayan hususların ise tanıkla ispatının mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 269;

C. TAPUYA KAYITLI TAŞINMAZLAR BAKIMINDAN

Tapu uygulaması tapuya kayıtlı taşınmazlar bakımından inanç sözleşmesini mülkiyet hakkının devrine esas bir hukuki sebep olarak kabul etmediği için taraflar genellikle inançlı olarak devretmek istedikleri taşınmazı tapuda satış yapmak suretiyle devretmektedir. Yargıtay'ın artık yerleşmiş uygulamasına göre tarafların birbirlerine karşı inançlı işleme dayalı birtakım taleplerde bulunabilmesi için öncelikle tapuda resmi şekilde yaptıkları satış sözleşmesinin aslında bir inanç sözleşmesi olduğunu ispatlaması gerekir. Bu bakımdan taraflar tapuda resmi şekilde yapılmış satış sözleşmesinden ayrı geçerliliği resmi şekilde yapılmasına bağlı olan bir inanç sözleşmesinin varlığını değil tapuda resmi şekilde yaptıkları satış sözleşmesinin TBK m. 19 hükmü uyarınca aslında bir inanç sözleşmesi olduğunu ispatlamalıdır¹⁷⁰.

Bu bakımdan tapuda resmi senetle düzenlenmiş olan satış sözleşmesinin TBK m. 19 hükmü uyarınca aslında inanç sözleşmesi olduğu iddiası ise HMK m. 201 uyarınca tarafların getirecekleri ve onların imzalarını taşıyan yazılı bir belgeyle ispatlanabilir¹⁷¹. Taraflar arasında bu şekilde yazılı bir belge olmaması halinde eğer inançlı işlemi ispatlamaya yeterli olmamakla beraber bunu muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kişi veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş delil başlangıcı niteliğinde bir belge varsa inanç sözleşmesi HMK m. 202 uyarınca tanık dâhil her türlü delille ispatlanabilir¹⁷². Nitekim bu husus 1947 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da açıkça vurgulanmıştır¹⁷³.

Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 408-409; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1836-1837. Yargıtay HGK, E 2010/394 K 2010/395, 14.07.2010 sayılı kararına göre "...Konusu menkul ve tapusuz olan inançlı devirler ... hiçbir şekle bağlı olmaksızın zilyetliğin devri suretiyle gerçekleştirildiğinden, dava değeri (inançlı işlemin konusu) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 288.maddesinde öngörülen miktarı geçmediği sürece, inançlı işlem, tanık dahil her türlü delil ile ispat edilebilir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

170 Altaş ve Kurt (n 1) 15.

171 Özkaya (n 1) 53-54; Kılıçoğlu (n 18) 247; Antalya (n 18) 364; ibid 15-16; Yılmaz ve Pınar (n 1) 987; Parlak Börü (n 1) 260. Resmi senede karşı ileri sürülen bir iddianın adı senetle ispatının mümkün olduğu yönünde Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 419; Pekcanitez, Özekes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1865.Yargıtay 14 HD, E 2019/711 K 2019/6595, 14.10.2019 sayılı kararına göre "...İnanç sözleşmesi, 5.2.1947 tarihli ve 20/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca ancak, yazılı delille kanıtlanabilir. Bu yazılı delil, tarafların getirecekleri ve onların imzalarını taşıyan bir belge olmalıdır..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

172 Özkaya (n 1) 57; Reisoğlu (31) 116; Kılıçoğlu (n 18) 247; Altaş ve Kurt (n 1) 16; Parlak Börü (n 1) 260; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 96-99. Senede karşı kesin delil bulunmayıp delil başlangıcının bulunduğu hallerde tanık ve diğer delillerle ispatın mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 280; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 414 ve 423. Yargıtay 1 HD, E 2019/1073 K 2019/2827, 18.04.2019 sayılı kararına göre "...inançlı işlem iddialarının ... yazılı bir belgesi yok ise ancak taraflar arasında gerçekleştirilen mektup, banka dekontu, yazışma, gibi birtakım belgeler var ise ancak bunların delil başlangıcı sayılacağı ve iddianın tanık dahil her türlü delille kanıtlanmasının olanaklı hale geleceği açıktır..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

173 Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu, E 1945/20 K 1947/6, 05.02.1947 sayılı kararına göre "...Gerek menkule gerek gayrimenkule taalluk etsin namı müstear hadiselerinde mesele bir istihkak ve mülkiyet davası mahiyetini geçemeyeceğinden ne resmi senet ne de şekil meselesi bahis mevzuu olamaz namı müstear davalarının mesmu ve yazılı delil ile ispatı caiz olduğuna ... karar verilmiştir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

Taraflar arasında ne yazılı belge ne de delil başlangıcı niteliğinde bir belge bulunmuyorsa dahi inanç sözleşmesi, HMK m. 188 uyarınca ikrar deliline ve delil listesinde açıkça dayanılmışsa HMK m. 225 uyarınca yemin deliline dayanılmak suretiyle de ispatlanabilir¹⁷⁴.

Belirtmek gerekir ki tapuya kayıtlı bir taşınmazı konu alan inanç sözleşmesi, HMK m. 203, f. 1-a hükmünde sayılan yakın akrabalar arasında yapılmış olsa dahi sadece tanıkla ispat olunamaz. Nitekim yakın akraba sayılan bu kişiler tapuda resmi şekilde bir satış sözleşmesi yapmış olup taraflar arasında yazılı belge alınması yönündeki manevi imkânsızlık da bu suretle ortadan kalkmıştır¹⁷⁵.

X. ZAMANAŞIMI

İnançlı işlemde tarafların birbirlerine karşı sahip olduğu haklar¹⁷⁶ aynı değil kişisel nitelikte olup zamanaşımı süresine tabidir. Kanunlarımızda inançlı işlemde doğan alacak haklarının tabi olacağı zamanaşımı süresiyle ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmadığı için bu alacaklar TBK m. 146 hükmü uyarınca on yıllık zamanaşımı süresine tabidir¹⁷⁷. İnançlı işlemde tarafların alacakları bakımından zamanaşımı süresi alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu bakımdan özellikle inananın inanılana karşı ileri sürebileceği inanç konusunun iadesi talebi veya inanç konusu üçüncü kişiye devredilmişse tazminat talebi inanç konusunun inananı iade edilmesi gerektiği tarihten itibaren işlemeye başlar¹⁷⁸.

174 Özkaya (n 1) 55. Senetle ispatı zorunlu olan bir hususun kesin delillerden ikrar ve yemin ile de ispatının mümkün olduğu yönünde Kuru (n 159) 266 ve 281; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 407-408; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1841. Yargıtay 1 HD, E 2016/4760 K 2019/2590, 11.04.2019 sayılı kararına göre "...ilk el konumundaki ... maddi vakayı kabul etmiş bir başka deyişle kendisine temlikin bedelsiz olarak kredi kullanılması amacıyla yapıldığını ifade etmiştir. İlk el bakımından bu beyan HMK'nin 188. maddesi uyarınca ikrardır. Dolayısıyla, yazılı delile ve yemin deliline gerek olmaksızın davacı ile ilk el ... arasındaki inançlı işlem kanıtlanmıştır..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 14 HD, E 2015/10500 K 2018/2493, 29.03.2018 sayılı kararına göre "...Yazılı delil veya "delil başlangıcı" yoksa inanç sözleşmesinin ikrar (HMK m.188) yemin (HMK m.225 vd) gibi kesin delillerle de ispat edilmesi olanaklıdır. Davacının yemin deliline dayanması halinde hakimin davacıya bu hakkını hatırlatması gerekir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

175 Özkaya (n 1) 55. Akrabalar arasında senet düzenlenmesi halinde bu senede karşı tanıkla ispatın mümkün olmadığı yönünde Kuru (n 159) 270; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar (n 159) 411; Pekcanitez, Özkes, Akkan ve Korkmaz (n 159) 1866. Yargıtay 14 HD, E 2010/14952 K 2011/3732, 23.03.2011 sayılı kararına göre "...Taraflar arasında ... yazılı bir inanç sözleşmesi bulunmadığı gibi, yazılı delil başlangıcı niteliğinde bir delil de yoktur. Bu tür davalarda taraflar baba-oğul da olsalar tanık dinlenemez..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 14 HD, E 2016/12188 K 2017/2047, 16.03.2017 sayılı kararına göre "...davacı ve davalı ... kardeş oldukları için taşınmazın tapu kaydının davalı üzerine yapıldığının tanık beyanları ile sabit olduğundan bahisle davanın kabulüne karar verilmiştir ... 05.02.1947 tarihli ve 20/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı karşısında inanç sözleşmesinin sadece tanık beyanları ile ispat edilmesi mümkün olmadığından davanın reddine karar verilmesi gerekirken..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

176 İnançlı işlemde tarafların hak ve borçları için bkz VII, B.

177 Özkaya (n 1) 57; Kılıçoğlu (n 18) 249; Yılmaz ve Pınar (n 1) 986; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 103-104. Yargıtay HGK, E 2017/1750 K 2019/321, 19.03.2019 sayılı kararına göre "...inanç konusunun iadesine, inanç konusu üçüncü kişiye devredilmiş, inanılan elinden çıkmışsa tazminat talebine ilişkin dava hakkının 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun (BK) 125. maddesindeki 10 yıllık zamanaşımına tabi olduğu kabul edilmektedir..." <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

178 Özkaya (n 1) 58; Kılıçoğlu (n 18) 249; Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 103. Yargıtay HGK, E 2017/1750 K 2019/321, 19.03.2019 sayılı kararına göre "...Zamanaşımı ... inanç konusu şeyin iadesi gerektiği tarihte işlemeye başlar. İade tarihi

Zamanaşımı bir itiraz değil defi olduğu için davalı tarafından cevap süresi içerisinde ileri sürülmelidir. Yine davalı tarafından ileri sürülmedikçe hâkim tarafından resen dikkate alınmaz¹⁷⁹. Belirtmek gerekir ki inaçlı işlemin geçerliliği aşırı yararlanma ya da yanılma, aldatma veya korkutma gibi sebeplerle etkilenmişse TBK m. 28 ya da TBK m. 39 hükümlerindeki hak düşürücü süreler uygulanır¹⁸⁰. Yine inaçlı işlem muvazaa sebebiyle geçersizse inanan, hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılık teşkil etmemek şartıyla, herhangi bir süre sınırına tabi olmaksızın inaç konusunun kendisine iade edilmesini talep edebilir¹⁸¹.

SONUÇ

Temelleri Roma hukukundaki “*fiducia*” kurumuna dayanan inaçlı işlemler hakkında Türk hukukunda doğrudan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte gerek doktrin gerekse Yargıtay inaçlı işlemlerin sözleşme özgürlüğü kapsamında geçerli işlemler olduğunu kabul etmektedir.

İnaçlı işlem, inanılanın inanandan elde ettiği bir hakkı yine aralarında kararlaştırdıkları amaca uygun olarak kullanmayı ve gerektiğinde inananı veya üçüncü bir kişiye devretmeyi taahhüt etmesi ve inananın da bu taahhüde güvenerek hakkını inanılanı devretmesi olarak tanımlanabilir.

İnaçlı işlemlere uygulamada genellikle teminat sağlamak, gizlenmek, yönetmek, alacaklılardan mal kaçırmak veya kanunun elverişsiz hükümlerini dolanmak amacıyla başvurulur.

İnaçlı işlemlerin konusu devredilmesi mümkün olan her türlü haktır. Bu bakımdan taşınır veya taşınmaz üzerindeki mülkiyet hakkı ve sınırlı ayni haklar inaçlı işlemlere konu olabilir. İntifa hakkı ve oturma hakkı gibi devredilmesi mümkün olmayan sınırlı ayni hakların ise tesisen kurulmak suretiyle inaçlı işlemlere konu olabileceği doktrinde kabul edilmektedir. Yine alacak hakkı, ortaklık hakkı, eser bakımından telif, yayım, çoğaltma veya tercüme etme gibi haklar da inaçlı işleme konu olabilir. Bununla birlikte devri mümkün olmayan ve kişiye sıkı sıkıya bağlı olan kişilik hakları ile aile hukukundan ve miras hukukundan doğan haklar inaçlı işleme konu olamaz.

İnaçlı işlemler saf (yönetim amaçlı) inaçlı işlemler ve karma (teminat amaçlı) inaçlı işlemler olarak ikiye ayrılır. İnanan ya da onun belirlediği üçüncü kişinin menfaatinin ön planda olduğu ve yönetim amacı taşıyan inaçlı işlemler saf inaçlı işlem olarak adlandırılırken inanılanın menfaatinin ön planda olduğu inaçlı işlemler ise karma inaçlı işlem olarak adlandırılır.

henüz gelmemiş inanılan, inaç konusunu elinde tutmakta haklı ise zamanaşımının başlamasına imkân yoktur... <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023. Yine Yargıtay 14 HD, E 2015/16551 K 2018/4382, 04.06.2018 sayılı kararına göre “...zamanaşımı ... süre(si)nin başlangıcı, inaç gösterilenin borcunu yerine getirmeyeceği konusundaki tavrının ortaya çıkması ile başlar. Diğer bir anlatımla, inaç gösteren kişinin hakkına yargısız ulaşabileceği umudunun tükendiği tarih zamanaşımı süresinin başlangıcını teşkil eder...” <www.lexpera.com.tr> Erişim Tarihi 08 Eylül 2023.

179 Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop (n 31) 1073; Özkaya (n 1) 58.

180 Özkaya (n 1) 58.

181 Vardar Hamamcıoğlu (n 18) 95-96.

İnançlı işlemin borçlandırıcı işlem unsurunu oluşturan inanç sözleşmesi, inananın inanılana bir hakkını veya şeyini aralarında anlaştıkları amaçla devretmeyi ve inanılanın da bu hak veya şeyi yine bu amaca uygun şekilde kullanıp şartları gerçekleştiğinde inananı iade etmeyi taahhüt ettiği sözleşme olarak tanımlanabilir.

İnanç sözleşmeleri gerek doktrin gerek Yargıtay tarafından hem bir alacağın hem de taşınır ve taşınmaz mülkiyetinin devrini sağlayan geçerli bir hukuki sebep olarak kabul edilmektedir. Tapu uygulaması Tapu Sicil Tüzüğü m. 16, f. 2'deki "İstem, tescili bozucu veya hükümsüz kılıcı kayıt ve şarta bağlanamaz" hükmünü gerekçe göstererek inanç sözleşmelerini tapuda resmi olarak düzenlemekten kaçınsa da inanç sözleşmesi tescili şarta bağlanamakta sadece sözleşmedeki şartlar gerçekleşince inanılana taşınmaz mülkiyetini iade konusunda bir borç yükler.

İnanç sözleşmeleri kural olarak herhangi bir geçerlilik şekline tabi değildir. Bununla birlikte taşınmaz mülkiyetinin devrini konu alan inanç sözleşmeleri için bir ayırım yapmak gerekir. Taşınmazın inanılan tarafından doğrudan inananın kazanılması durumunda taşınmaz mülki-yetini devir borcu içeren inanç sözleşmesi tapu sicil görevlileri tarafından resmi şekilde düzenlenmelidir. Buna karşılık taşınmaz mülkiyetinin üçüncü kişiden kazanılması durumunda inanan ile inanılan arasında taşınmazın inananı devrini amaçlayan inanç sözleşmesi dolaylı temsil yoluyla gerçekleşen bir vekâlet sözleşmesi niteliğinde olduğundan TBK m. 508, f. 1 uyarınca herhangi bir şekle tabi değildir.

Tapu uygulaması inanç sözleşmelerini tapuda resmi olarak düzenlemediği için taraflar yapmak istedikleri inanç sözleşmelerini tapuda satış sözleşmesi olarak düzenlemektedir. Bu durumda doktrindeki bir görüş görünürdeki satış sözleşmesinin nispi muvazaa ve taraflar arasındaki inanç sözleşmesinin ise resmi şekle aykırılık sebebiyle kesin hükümsüz olduğu görüşündedir. Doktrindeki diğer görüş ise bu durumda TBK m. 19 hükmü uyarınca yanlış belirtme zarar vermez ilkesinin uygulanması ve tapuda sözleşme türünün "satış" olarak nitelendirmesiyle bağlı kalınmadan tarafların gerçek ve ortak iradelerinin esas alınarak sözleşmenin inanç sözleşmesi olduğunun kabul edilmesi gerektiği görüşündedir. Yargıtay eski tarihli kararlarında ilk görüş doğrultusunda kararlar verirken yeni tarihli kararlarında ikinci görüş doğrultusunda kararlar vermeye başlamıştır.

Bir malvarlığı değerinin teminat amaçlı inançlı işlemle alacaklıya devredilmesi ve borç vadesinde ödenmeyince inanç konusunun paraya çevrilmesi yönünde bir inanç sözleşmesi başlı başına lex commisoria yasağına aykırılık teşkil etmez. Bununla birlikte inançlı işlemle alacaklıya devredilen bir malvarlığı değerinin borç vadesinde ödenmediği takdirde alacaklıda kalmaya devam edeceği yönündeki bir anlaşmanın lex commisoria yasağına aykırılık teşkil edip etmediği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde lex commisoria yasağının inançlı işlemler için uygulanmayacağını savunan görüşe göre inançlı işlemde alacaklının bir malvarlığı değerini hileli bir şekilde ele geçirme niyeti olmayıp bu malvarlığı değeri daha baştan alacaklıya geçirilmiş ve taraflar arasında borç ödenmezse bu malvarlığı değerinin alacaklıda kalacağı yönünde geciktirici şarta bağlı bir ifa yerini tutan eda anlaşması yapılmıştır. Buna karşılık doktrindeki diğer görüşe göre lex commisoria yasağı inançlı işlemler bakımından kıyasen uygulanır. Yargıtay'ın lex commisoria yasağının inançlı işlemler

bakımından uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin her iki görüşü kabul eden kararları da bulunmakta olup bu anlamda kararlar arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır.

İnançlı işlemin ikinci unsuru olan hakkın devri için alacak hakkının devri konusunda tarafların yazılı olarak anlaşması, taşınır için zilyetliğin hükmen tescil harici bir yolla inanılana devredilmesi, taşınmazlar için tapu sicilinde inanılan adına tescil yapılması ve kambiyo senedi için inanılana ciro ve teslim yoluyla devir yapılması gerekir.

İnanç sözleşmeleri genel olarak kabul edildiği üzere kendine özgü (sui generis) nitelikte sözleşmelerdir. İnançlı işlemlere öncelikle taraflar arasındaki inanç sözleşmesinde emredici hukuk kurallarına aykırı olmayan bir hüküm varsa bu hüküm uygulanır. İnanç sözleşmesinde hüküm bulunmadığı durumlarda hâkim TMK m. 1 uyarınca hukuk yaratır. Bu bakımdan saf inançlı işlemlere vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler, karma inançlı işlemlere ise hem vekâlet sözleşmesine hem de rehin sözleşmesine ilişkin hükümler kıyasen uygulanır.

Saf inançlı işlemlerde inanılan, inanandan inanç konusu eşyanın zilyetliğinin kendisine devredilmesini talep edebilir. İnanılan, inanç sözleşmesinde kararlaştırılmışsa veya teamül ücret almayı gerektiriyorsa inanç konusunu idare etmesi sebebiyle ücrete hak kazanır. İnanılan, inanç konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderler ile verdiği avansların ödenmesini, yüklendiği borçlardan kurtarılmasını ve uğradığı zararların giderilmesini inanandan isteyebilir. İnanılan, inananın açık talimatlarına uymak ve inanılanı inanç amacına uygun olarak kullanmakla yükümlüdür. İnanılan inanç konusunu idare ederken gereken özeni göstermek ve sadakat yükümlülüğü kapsamında belirli ölçüde sır saklamakla yükümlüdür. İnanılan, inananı idare işleriyle ve inanç konusunun durumuyla ilgili bilgilendirmekle yükümlüdür. İnanılan inanç konusunu idare etmesi sebebiyle elde ettiği semereleri ve inanç sözleşmesinin sona ermesi halinde inanç konusunu veya inanç konusu yerine geçen değeri inanan devretmekle yükümlüdür.

Karma inançlı işlemlerde inanılan, inanandan inanç konusu eşyanın zilyetliğinin kendisine devredilmesini talep edebilir. İnanılan, inanç konusunu idare etmesi sebebiyle yaptığı giderlerin ödenmesini inanandan talep edebilir. İnanılan, inananın borcunu ödememesi halinde inanç konusunu bizzat kendisi doğrudan doğruya paraya çevirerek alacağını tahsil edebilir. Elde edilen para inanılanın alacağını karşılamaya yetmezse inanılan, genel hükümler uyarınca inananın malvarlığına başvurabilir. İnanılan, inanç amacına aykırılık teşkil etmediği ölçüde inananın açık talimatlarına uymak ve inanılanı inanç amacına uygun olarak kullanmakla yükümlüdür. İnanılan, borcun ödenmemesi durumunda inananın diğer mallarına karşı takip yollarına başvurmadan önce kendisine teminat sağlamak amacıyla devredilen inanç konusunu paraya çevirmekle yükümlüdür. İnanılan yine borcun ödenmemesi durumunda inanç konusunu paraya çevirirken gerekli özeni göstermekle yükümlüdür. İnanılan, borcun ödenmemesi sebebiyle inanç konusunu paraya çevirdikten sonra elde edilen paranın alacak miktarını aşan kısmını inanç konusunu edindiği inanan veya üçüncü kişiye iade etmekle yükümlüdür. İnanılan, borcun tamamının ödenmesi veya inanç sözleşmesinde öngörülen sürenin sona ermesi durumunda inanç konusunu ya da ikame değerini inanç konusunu

edindiği inanana veya üçüncü kişiye iade etmekle ya da inanç konusunun üzerinde bulunan inançlı intifa gibi yükleri kaldırmakla yükümlüdür.

İnanılan, inanç konusu üzerinde tam hak sahibi olduğu için inanç konusunu geçerli bir şekilde üçüncü kişiye devredebilir veya inanç konusu üzerinde üçüncü kişi lehine sınırlı aynı hak tesis edebilir. Üçüncü kişinin inançlı işlemin varlığını biliyor olması dahi bu işlemlerin geçerliliğini etkilemez. Üçüncü kişiye yapılan devrin muvazaalı olması veya TBK m. 49, f. 2 kapsamında inanana zarar vermek kastıyla yapılması durumları hariç olmak üzere inanan sadece inanılandan TBK m. 112 kapsamında tazminat talebinde bulunabilir.

İnanç sözleşmesi, tarafların bozma (ikale) sözleşmesi yapması, inanç sözleşmesinde aşırı yararlanma veya irade bozukluğu hallerinin varlığında sözleşmeyle bağlı olunmadığının bildirilmesi, kararlaştırılan amacın gerçekleşmesi veya sürenin dolması, saf inançlı işlemlerde tarafların sözleşmeyi tek taraflı sona erdirmeye hakkını kullanması, inanılanın ölümü, iflası ya da ayırt etme gücünü kaybetmesi durumunda sona erer. İnanılan, inanç konusu kendisine hangi tasarruf işlemiyle devredildiyse inanç sözleşmesi sona erdiğinde de aynı tasarruf işlemi yapmak suretiyle onu iade etmelidir. İnanç konusunun inanç sözleşmesine aykırı bir şekilde üçüncü kişiye devredilmesi durumunda inanan üçüncü kişiden herhangi bir talepte bulunamaz. Bununla birlikte üçüncü kişiye yapılan devrin muvazaalı olduğu durumlar ve TBK m. 49, f. 2 kapsamında inanılan ile üçüncü kişinin inanana zarar vermek kastıyla hareket ettiği durumlarda inanan üçüncü kişiden inanç konusunun iadesini TBK m. 51, f. 1 uyarınca aynen tazmin olarak talep edebilir.

İnançlı işlemlerin ispatı bakımından Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu'nun nam-ı müstear davaları için 1947 yılında vermiş olduğu içtihadı birleştirme kararındaki esaslar uygulanmaktadır. İnançlı işlemin konusu olan taşınır veya tapusuz taşınmaz taraflar arasında yazılı bir belge düzenlenmeden devredilmişse ve dava değeri parasal ispat sınırını geçmiyorsa inançlı işlem, tanık dâhil her türlü delille ispatlanabilirken taraflar arasında yazılı bir belge düzenlenerek devredilmişse inançlı işlem, yakın akrabalar arasında yapılmış olsa dahi sadece tanıkla ispat olunamaz. Bu durumda inançlı işlem yazılı belgeyle veya HMK m. 202 uyarınca delil başlangıcı ile birlikte bunu destekleyen tanık dâhil diğer delillerle ispatlanabilir. İnançlı işlemin konusu olan tapuya kayıtlı taşınmaz için taraflar arasında bir inanç sözleşmesi olduğu iddiası HMK m. 201 uyarınca tarafların getirecekleri ve onların imzalarını taşıyan yazılı bir belgeyle ispatlanabilir. Taraflar arasında böyle bir yazılı belge yoksa inanç sözleşmesi delil başlangıcı ve bunu destekleyen tanık dâhil diğer delillerle ispatlanabilir. Taraflar arasında ne yazılı belge ne de delil başlangıcı niteliğinde bir belge de bulunmuyorsa inanç sözleşmesi, ikrar deliline ve delil listesinde açıkça dayanılmışsa yemin deliline dayanılmak suretiyle de ispatlanabilir.

İnançlı işlemde tarafların birbirlerine karşı sahip olduğu haklar aynı değil kişisel nitelikte olup TBK m. 146 hükmü uyarınca on yıllık zamanaşımı süresine tabidir ve zamanaşımı süresi alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren işlemeye başlar.

KAYNAKÇA

- Antalya OG, *Marmara Hukuku Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1* (2. Baskı, Seçkin 2019).
- Arslan R, Yılmaz E ve Taşpınar Ayvaz S, *Medeni Usul Hukuku* (2. Baskı, Yetkin Yayınları 2016).
- Akil C, ‘Tasarrufun İptaline Konu Olabilecek İşlemlerin Hukuki Niteliği’ (2014) 1(1) Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi 79-102.
- Altaş H ve Kurt L M, ‘İnançlı İşlemler’ (2011) 2(2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1-28.
- Ayan M, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı, Mimoza Yayınları 2015).
- Ayanoğlu Morali A, ‘Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler’ (Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2006).
- Aydıncık Ş, ‘Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temlik’ (2006) 64(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 131-194.
- Berktaş Yüksel E, *Türk Hukukunda Saf İnançlı İşlemler* (1. Baskı, Onikilevha 2022).
- Boztaş N, ‘Lex Commisoria Yasağının İnançlı İşlemler ve İcra Sözleşmeleri Bağlamında Değerlendirilmesi’ (2017) 4(2) İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 209-252.
- Eren EG, ‘Kazandırmanın Hukuki Sebebi’ (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 2019).
- Eren F, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (23. Baskı, Yetkin 2018).
- Eren F, *Mülkiyet Hukuku* (5. Baskı, Yetkin 2020).
- Ergüne MS, *Taşınır Mülkiyeti* (1. Baskı, Onikilevha 2017).
- Gümüş MA, *Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt-I* (3. Bası Vedat Kitapçılık 2013).
- Güvenç Ö, *Taşınmazların İnançlı İşleme Devri* (1. Baskı, Yetkin 2014).
- Helvacı İ, *Türk Medeni Kanununa Göre Lex Commisoria (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı* (1. Baskı, Alfa 1997).
- Kılıçoğlu A, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (23. Bası, Turhan Kitabevi 2019).
- Kocayusufoğlu N, Hatemi H, Serozan R ve Arpacı A, *Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme* (4. Basıdan 7. Tıpkı Bası, Filiz Kitabevi 2017).
- Kuru B, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (2. Baskı, Yetkin Yayınları 2018).
- Nomer HN, ‘Teminat Amaçlı Vefalı Satışlar İle İnanç Sözleşmeleri ve Lex Commisoria Yasağı’ (2016) 22(3) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 2007-2015.
- Oğuzman MK, Seliçi Ö ve Oktay Özdemir S, *Eşya Hukuku* (23. Baskı, Filiz Kitabevi 2021).
- Oğuzman MK ve Öz T, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Cilt-1* (18. Bası, Vedat Kitapçılık 2020).
- Oktay Özdemir S, ‘Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri’ (1999) 19(1-2) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni 657-683.
- Öğüz T, ‘İnançlı Temlike Konu Taşınmazın İadesi Talebinin Dayandığı Hukuki Esasların Değerlendirilmesi’ (2005) 4(1-2) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 119-133.
- Özkaya E, *İnançlı İşlem ve Muvazaa Davaları* (7. Baskı, Seçkin 2017).
- Özsunar E, ‘Roma Hukukunda Rehin Hakkı’ (2005) 7(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 137-164.
- Özsunay E, *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler* (1. Baskı, Cezaevi Matbaası 1968).
- Parlak Börü Ş, ‘Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşleme Devri’ (2017) 29(128) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 231-272.
- Pekcanitez H, Özkes M, Akkan M ve Taş Korkmaz H, *Medeni Usul Hukuku Cilt II* (15. Bası, Onikilevha Yayıncılık 2017).

- Postacıoğlu İ, 'Namı Müstear Meselesi: Vekâlet ve İtimat Mukaveleleri ile Muvazaanın Karşılıklı Münasebetleri' (1947) 13(3) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 1011-1037.
- Reisoğlu S, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (24. Bası, Beta Yayınları 2013).
- Sirmen L, *Eşya Hukuku* (8. Baskı, Yetkin 2020).
- Şeker M, *Roma Hukuku'nda Fiducia (İnançlı İşlem) ve Türk Hukuku Üzerindeki Etkisi* (1. Baskı, Onikilevha 2019).
- Tandoğan H, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt: II* (5. Tıpkı Basım, Vedat 2010).
- Tekinay SS, Akman S, Burcuoğlu H ve Altop A, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. Baskı, Filiz Kitabevi 1993).
- Uygur A, 'Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler' (2006) 10(1-2) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 171-195.
- Vardar Hamamcıoğlu G, 'Taşınmaz Mülkiyetinin İnançlı İşleme Devri ve Buna İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi' (2018) 17(1) Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 87-120.
- von Tuhr A, *Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı C I-II*, çev. Cevat Edege (Olgaç Matbaası 1983).
- Yavuz C, Acar F ve Özen B, *Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler* (13. Baskı, Beta Yayınları 2014).
- Yılmaz S ve Pınar H, 'İnançlı İşlemlerin Muvazaalı İşlemlerle Karşılaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme' (2019) 68 (4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 959-998.
- Yüce HA, 'Lex Commisoria Yasağı' (2017) 5(2) Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 191-203.
- Zevkliler A ve Gökyayla E, *Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri* (18. Bası, Turhan Kitabevi 2018).